

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre kor. 20.—
 Félévre > 10.—
 Negyedévre > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,
 VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám József 527.

Hirdetések
 felvétele ugyanott.

— © Budapest, szeptember hó 28. © —

Október elsejével kezdődik az új évnegyed.
 Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.
 Félévre : 10 kor.
 Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
 VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

A heidelbergi dráma.

Zu Heidelberg im Neckertal —
 Oh goldne Jugendwonne!
 Da rauschten Wellen ohne Zahl
 Im frischen Lebensbrunnen!

— szept. 26.

A lány szép volt és az ifju szerette őt: az ifju szép volt és a lány szerette őt, de az ifju zsidó volt és a leánynak meg kellett halnia. Milyen szép, milyen grandiózus antropológiai regény lett volna: a két vér császártalálkozása... és mi lett belőle: szerelmi tragédia, románcz, lira, lira, lira, ami közönségesebb a prózánál.

*

Illuzió... egy sémita vércsepp kicsap a medrélből, a vér ghejtőjából, egy idegrendszer tavaszi zundulése lángbaborítja a babonák őserdejét és a háttérben ott áll a faj, vagy, Schopenhauerrel, a Faj, és a hasát fogja nevében, hogy milyen pompás üzlet csinált. A pompás üzlet valóban ráfért volna az ifju kalmár fajára, de a biborban született kisasszony fajtájára is, ahol a szerelem hereditásos örökség és ez, ugy-e tudjuk, mindig rossz jel. E kis német uralkodócsaládok igen rátartiak, ami másnak igazán nem árt, nekik azonban borzasztó kártékony, mert az egyvérűség degenerálja, egészen kimeríti őket. A bajor királyi családban az aranykoronával együtt az örültek töviskoszoruja is apáról-fiura száll (Strohmayer, ha meg nem halt, talán ma is ott kutat a vér holt tava alatt; az első kór-okozók után), a szász királyi házból Montignoso grófnő piroslik a gyanus romantika bota-

nikus kertjében, a szász-weimari ház Niebelung-énekéből elég a Vilmos herceg ur szerelmi mesterdalnokságait érinteni, a kis Zsófia hercegnő bátyját, akit egy vidám operett-diva az oltár elé tánczolt magának. A Bleichröder-vér a vegyi és, hogy mondjuk, történelmi összetétele szerint is igen alkalmas lett volna a halványkék vér fölfrissítésére, — az illuzió azonban illuzió maradt, a csörgő vérszerződés, a fajok kompromisszuma, az idegek társadalmpolitikája... mind-ebből nem lett semmi, az egész egy bánatos szeptemberi rege, amelyről a Neckar-parti füzesek alatt, ahol a Säckingeni Trombitás költője kőszált egykoron, még sokat fognak beszélni. És az Alten-vár, a régi hid, a nyolcz torony, a Karzer és a Károly-kapu mellett megmutatják az idegennek az erkélyt is, ahonnan a szerelmes hercegnő Romeót, a velencei kalmár ivadékát leste. És egy orosz diákkisasszony — talán — bánatosan mosolyog: hát érdemes?...

*

Alt Heidelberg, du Feine... Ez a kis romantika-lótusz nem is nyilhatott ki másutt, mint Heidelbergben... vagy Casselben, Weimarban, Hessenben, a kis nippudvarokban, amelyek mélyen a multjuk, a hajdani jelentőségük alá süllyedtek. Hajdan, olvassuk valahol, Németország monarchikus problémája a sok-monarcha volt, a mai probléma voltaképp: az egy-monarcha. A kishercegek, nagyhercegek, királyok minden illő tiszteletben részesülnek, katonailag és diplomáciailag teljes elsőosztályú etikett-ellátást kapnak, — a politikában azonban nem »tettekkel tényezők«, súlyuk, hatalmuk nincs, a szereplésük egészen reprezentatív, alapköveket tesznek le, bálokat adnak, fegyveres parádákat rendeznek és pohárköszöntőket mondanak. A régi biedermeier- és rokokó-udvarok kopott drámai csillogása ez, — »aki ezekben a várkastélyokban születik, annak romantikusnak kell lenni«. A mohos kertsziklák alatt a hagyományok forrászveze cseng és minden sóhaj, parancs, sarkantyupengés a mult ekhója. A tizen-nyolczadik század él itt, és szinte a századától hamvasan él a tizennyolczadik századi asszony, akinek, hogy ugy mondjam, hegemonikus helyzetét csak Goncourt jellemezte méltón: le principe qui gouverne, la raison qui dirige, la voix qui commande, la cause universelle et fatale, l'origine des événements, la source des choses. A weimari udvar asszonyaira kell gondolni, Anna Amália hercegnőre, Lujza hercegnőre... Goethe és Charlotte Stein, Herder és Sophie Schardt,

Schiller és Charlotte Kolb. A régi birodalom határa ma a kastély kapujáig terjed, amíg kint a nagyvilágban a harcz köre egyre tágul, itt egyre csökken, familiák állanak szembe familiákkal, a harcz a pletyka selyemgépezetén szövődik, és minden eljegyzési hir: egy haditudósítás. A szerelem az érzékek menuett-táncza, halk és meleg, de nem komoly játék, a házassági hadviselés fertőtlenített arzenálja. Itt-ott megesik, hogy egy éles töltés, a valódi szenvedélyek dum-dum golyója is végigfüttyül, különösen azóta, hogy a Napoleon grande armée-ja végigzugott Németországon és Napoleon Jeromos megtanította a kis udvari arisztokráciákat szeretni. De ott, ahol a szerelem csak addig érték, amíg látszatérték és az udvarmester csengetésére, vagy a kilenczórai takarodóra pihenőre kell menniök az érzelmeknek is, ahol a kis pásztor addig ismétli, hogy jön a pusztító szerelem farkasa, amíg egyáltalán nem hisz a farkasban, ott az első komoly pillantás fölveri a lélek csöndjét és a farkas, amely mindig onnan ugrik elő, ahonnan legkevésbé várják, mindent elpusztít. A kis Zsófia hercegnő is így járt; amikor a szerelem fölépített, talán nem is vette olyan komolyan, izgatták az egészen idegen férfi, a mőzeshitű ember lelki világának trópusi tájai... a többit azután elvégezte a hisztéria, a husz esztendő, a nagyherceg rettegése a zsidóvértől, az a sok kis és nagy dolog, ami előtt a görög óriás térdrehullt, hogy »oh Erynnisek, mily szörnyű a ti hatalmatok«. Naja, mérgezett csiraplazma — mondják máma.

*

A hercegnőt eltemették, de Bleichröder ur? Mi lesz most az amorozóval, akit egy hercegnői szerelem természetes kiválasztása az Isenburgok, Radzivilék Salm-Salmok fölé emelt? (Ugy látszik, Lassalle óta fátum, hogy ahol egy zsidó Petrónius megjelenik, ott emberhalál esik.) Mi lesz vele? Nem vágyunk romantikusok, de végre az illendőség is úgy tartja, hogy akiért egy uralkodó hercegnő a kutba ugrik, az bevégeztnek tekintheti földi misszióját. Többet már nem érhet el.

P—s.

Te tudod, Uram...

Jó volna megállnom valahol csendben;
Népes utcán, vagy sokzaju teremben
A fal mellé lapulni egy sarokban,
Vágytalan szemekkel, alázatosan,
Mint egy szomorú, kedves kisgyerek,
Akit szeretnek a jó emberek.
Életem, sorsom, párom nem keresni,
Minden jószágot a szívembe szedni,
Buja hajam szelid-simára fenni,
Sosem nevetni, mindég mosolyogni.
Mint egy kis virágáru slány vasárnap;
Lelkemet venném kezembe virágnak
S minden bánatos szemre reálesnék:
Testvéreim, — a mosolygásom — tessék...

Jó volna egyszer fénylő vízhez érnem
És állani hosszan kinn az éji parton.
Nézném nagy hegyek vonalát a mélyben,
A víz tükrében nézném bus kis arczom,
Hullámok hátán messzi lángok fényét,
Hullám alól a mélység sok veszélyét.
Aztán... sarutlan, meztelen lábbal
A sima vízre lépnek nesztelen...
Mint egykor Ő járkált a tengeren,
Kinek csudából volt ruhája széle,
Ugy suhannék a szent hullámokon;
Könnyes arczom fölemelném az égre
S a hold besütné sápadt homlokom...

Balázs Mária.

Velencei kaland.*

Irta: LOVIK KÁROLY.

A hajó salátaszinü tavaszi vetések, ákácsoportok közt uszott, az egyik karosszékben egy idősebb ur ült és így gondolkodott.

— Valamennyi szerelmem között mégis a velencei kaland volt a legértékesebb. A többiek — jókedvű rózsák, tarka ezerjófűvek, bánatos délignyitók — mosolyogtak és elhervadtak, ez az egy hüvösen, finoman néz le reám a falról, mint egy műkincs, mint egy nemes és furcsa ritkaság, amelynek tulajdonképpen az élet muzeumában volna a helye. Döntő nyomot nem szántott a lelkembe, mégis ezt becsülöm a leg-többré, mert (egyedül vagyok, senki se nevetet ki) ez az emlék előkelő, kifogástalan metszésű, akár egy rajongó középkori keresztény hercegnő életé, és bennem mindig nagy volt a fogékonyság a csiszolt, lovagi érzések iránt.

— Tehát Velenczében voltam, vagy Marseilleben? Mindegy. Váratlanul néhány ezer forintot örököltem és kellemes módon iparkodtam a pénzt elkölteni. Egyik este az operában ültem. Werthert játszották, mert Massenet zenéje — a maga óvatos kecsességével — szintén belétartozik a történetbe. Fölöttem a páholyban egy idegen asszony; vékony, törekeny, dörccs, fáradt; a bársony párkányon tearózsák. Már azelőtt is láttam itt-ott sétálni, lassu mozdulatai, nesztelen lépései az uszó hattyu mozgására hasonlítottak. Ilyen nők erkélye alatt szokták az emberek annak idején leszurni vetélytársukat, gondoltam magamban: hogy miért, magam sem tudom.

— Egyszerre valaki elkiáltja magát a karzaton: »Tűz!« és pillanat alatt mindenki a kijáró felé siet. Gyorsan fölugrottam, távozás közben tekintetem a páholy felé vetődött. Az asszony tévován nézett a szinpadra, amelynek ócska diszletein nagy, hosszú, piros kigyó szaladt végig; aztán összébb húzta mellén a csipkekendőt és nem mozdult. »Tűz van«, kiáltottam föl hozzája. Óvatosan mosolyogva intett köszönetet, de ülve maradt, az arcza most már rémülten tapadt a lángokra. Az ijedség a karosszékhez láncozta. Nem sokat haboztam, fölmásztam a páholyba, a karomba kaptam és kivittem az utcára.

— Pár perc mulva magához tért és francziául — sajtóságos, neheztelő és mégis hervatag mosolylyal ajkán — így szólt: »Köszönöm, lekötelezettje vagyok, uram«. Más ember ilyenkor ösmerkedni iparkodik, én

* A kitünő író sajtó alatt levő könyvéből.

azonban megemeltem a klakomat és ezt mondtam: »Bocsássa meg, asszonyom, hogy ilyen furcsa helyzetbe kerültem. Lovag voltam és talán szükség se volt rá. Rám nézett óvatos macskaszemével, és bölintott. Pár hétig nem láttam. Egy este a színház előtt sétálgattam, s az egyik fordulónál megpillantottam kócsagtollas kalapját. Két lépéssel előttem haladt, lassan, mint az uszó hattyu, mellette egy sovány, hegyes bajszu ur, aki — jókezdü, nyílt arczczal — mindenáron megszólítani próbálta. Csöndesen, hogy senki se vegye észre, megérintettem az idegen gavallér vállát. A férfi megállt és rám nézett. Kivettem a névjegyemet és ráírtam: »Ez nem finom dolog, uram«. Föltette monokliját, figyelmesen, akár egy üzleti levelet, elolvasta a névjegyemet és óvatosan eltette, aztán nehézkesen ideadta a magáét. Régi, jó olasz család tagja volt; másnap a határra utaztunk és zimankós időben, félhomályban, akár a regényekben szokás, megverékedtünk, kellelénél súlyosabb föltételekkel. Az első golyó után egy galy esett le a mellettem álló fáról, éppen a kalapomra, a másodiknál ütést éreztem a czipőmon, a golyó az orrához vágódott, nagyobb baj nem történt. Mindez jól esett: a párbaj kifogástalan lefolyása, az életveszély elborongó izgalma, a havas alkonyat, az álmatlan éjszaka, a tudat, hogy férfiasan tartottam magamat, csaknem tavaszi gyönyörűséggel érintett meg.

— Néhány nap mulva, mikor hazajöttem a szállóba, az egyik pohárban két tearózsát találtam. Következő napon egy templomban akadtunk össze az idegen asszonnyal. Azt hittem, nem leszek izléstelen, ha megszólítom. Csodálkozva mosolygott, azután megvonta a vállát és megköszönte immár második figyelmességemet, minapi párbajomat az olasz gavallérral. Elvörösödtem és megkérdeztem, kitől tudta meg az esetet? Elmondta, hogy maga az illető ur írta meg neki, egyben bocsánatot kérve nevetlenségéért. Elkísértem a szállodáig és megkérdeztem, láthatom-e máskor is? »Igen«, felelte és neheztelve mosolygott, aztán rám nézett. »Igen«, mondta még egyszer és gyorsan hozzátette: »Nos«, majd kezét nyujtott és befordult az előcsarnok üvegtáblái közé.

— Ezentul gyakrabban találkoztunk, majd később mindennap együtt voltunk, éppen csak hogy külön étkeztünk. »En vétkezem, — szolt gyakran és csak ilyenkor mosolygott nyugodtan, a gyermekek fölényével — de meg fogok vezekelni érte.« El akartam oszlatni aggodalmait, de ő csöndesen tette le szép kezét az asztalra és ezt mondta: »Nem tehetek róla, ez a végzetem, Isten a birám«. Megtudtam az élete történetét. Korán ment férjhez, sokat betegeskedett. Az urának vállalatai, bányái voltak; megmutatta az arczképét, egy körszakállas, szórakozott arczu férfit; három gyermekük volt. Nevetve rakta nap-nap után elém az arczképüket és megkérdezte, melyik tetszik a legjobban. A kis leányra mutattam. »Ez Mouche«, szolt, majd elvörösödött és hozzáfűzte: »Csókold meg«. Megcsókoltam az arczképét, és úgy éreztem, hogy ez az asszony, aki soha nem sirt, soha nem bánta meg, amit tett és mosolyogva nézett farkasszemet a sorssal, jobb, szebb, derekabb minden más asszonynál a világon.

— Háromszor is úgy volt már, hogy hazamegy, de mindig elhalasztotta az utazást. »Azt szeretném, — szolt egy napon — hogy valami gonoszat cselekedjem, hogy meggyüölhessél, elfelejtsél, hogy ne legyenek miattam borus napjaid. De semmi se jut az eszembe, pedig ha egyszer elválunk, soha többé nem látjuk viszont egymást.« Megcsókoltam a kezét, a csipkekendő szegélyét. Meg akartam nyugtatni és elmondtam neki mindazt, amit ilyenkor elmondani szokás. De ő megrázta kislányos fejét és vállamra tette kezét.

»Egyszer le kell számolni«, — felelte — »egyszer még kell bünhödni«, aztán nevetve kapaszkodott a karomba és megkért, hogy vigyem el egy diák-korcsmába, ahol sört mérnek és harmonikán játszanak.

— Elmentünk egy népszerű külvárosi vendéglőbe, ahol a halszag sűrűn keveredett össze a pipafüsttel. Egy sarokban csakugyan harmónikázott valaki, később két olasz cigányleány táncolni kezdett. Félóraig ülhattünk ott, mikor kinyílt az ajtó és széles, nehézkes mozdulatokkal, derült arczczal megjelent a hegyesbajszu ur, az, aki a névjegyemet, mint egy üzleti levelet olvasta el s aki a czipőmbe lőtt. Leült, sört rendelt és virágokat adatott a tánczosnőknek. Egyszerre fölkelt, odajött az asztalunkhoz és olaszoknál szokatlan, válogatott francziasággal kért mindkettőnkől bocsánatot. Nem nagyon lelkesedtem e jelenetért, de Simonne nevetett és leültette a gavallért. Egész este vele foglalkozott és én ostobának éreztem magamat, olyan ostobának és izetlennak, mint minden férfi, aki észreveszi, hogy vetélytársa akadt. Mikor éjfél felé végre elváltunk új barátunktól, szótalanul mentünk hazafelé. »Féltékeny vagy?« — kérdezte hirtelen az asszony a karomba kapaszkodva. »Nem« feleltem elvörösödve. Gyönyörködött a pirulásomban, aztán megcsókolta a homlokomot, mint az anya az iskolába induló gyermekéét. »Lásd, — szolt figyelmesen — bohó gondolatom támadt; azt hittem, meg fogsz gyüölölni, meg fogsz vetni, el fogsz felejteni és ehelyett elvörösödtél, te nagy gyermek, te!« Leültünk egy padra, egy vérszegény fácska alá, és sirtunk.

— Egy reggel a szolga levelet hozott tőle. »A férjem értem jött«, írta nagy, nyugodt gölya-betűivel, »a farsangnak tehát vége van.« Délben egy ur állított be hozzám. Olyan szöke haja, szakálla és olyan széles homloka volt, ahogy a természetrajzokban a kaukázusi faj képviselőjét szokták ábrázolni. Mindjárt a dologra tért. Mindent tudott, de, mondta, meg kell bocsájtania a dolgot, mert három gyermekük van és mert szereti ezt az asszonyt. Bűnét az érzékek csalódásának nevezte, aztán szórakozottan fölsóhajtott, a mellényzsebéből egy kis üvegcsét huzott ki és néhány cöppet a vizes pohárba töltött. »Nem vagyok egészséges«, szolt rosszalólag és fölhajtotta az orvosságot.

— Alig ült néhány perczig, a szolga érte jött, hogy a feleségét baleset érte. Átsiettünk a szállodába, amelynek folyosója tele volt emberekkel, izgatott cselédekkel, rendőrökkel. Bementünk a szobába. Az asszony a pamlagon feküdt, összecsapzott hajjal, ostya-fehéren, megöregedve és minden ízében remegve. Az orvos éppen a táskájába rakosgatta vissza műszereit. A sebesülthöz siettünk; tartózkodva mosolygott. »Semmi, — mondta — fölvágtam az ollóval az egyik eremet.« A pamlag szélén nagy vérfolt piroslott. Simonne lassan, mintha véletlenül történe, ráejtette a csipkekendőjét. Azt hitte, nem vettem észre.

— Két hét mulva fölépült. Mielőtt elutaztak, magához hivatott. »Meg akartam vezekelni, — szolt, nem törődve az urával, aki az ablaknál állott — de nem sikerült. Nos hát Isten önnel.« Rám nézett, gondolkozott, aztán egy kis bördönből előkereste a gyermekei fényképét és nekem adta a kis lányét. »Nem tudtam magamat meggyüöltetni, — szolt — nos, mit tehetek?« Sajnálkozva vont a vállát, aztán a szemembe nézett és a kezét nyujtotta.

— Soha többé nem láttam. Közben elfogyott az örökségem és letelt a szabadságom. A meleg és puha délvidékről vissza kellett térnem a magyar fővárosba, a tavaszi ködbe, hivatalomba, amelyhez keveset értettem és amely csekély kilátásokkal kecsegtette jövőmet. Nem hallottam többé Werthert, Lahore királyát, és nem verekedtem meg többé a határon, a vámsorom-

pónál, zimankós; téli alkonyaton, hanem kávéházba jártam és sokat alkudtam a czipészemmel, szabómmal, fehérnemű-kereskedőmmel, mert be kellett osztani jövedelmemet. Végre meg is házasodtam. A feleségem — hogy is mondjam? — budai szépség; budai szépségek tudniillik Pesten is laknak: egészséges arczszínűek, világosszókék és melegen öltözködnek. Két kis háza van Soroksáron és örökölni is fog valamit.

— Pár év mulva levelet kaptam abból az országból, ahol Simonne lakott. A boríték az ő kezeirása volt, de a levelet gyerek írta, a vonalozott, csipkeszegélyű papir homlokán galambok csókolóztak és alattuk verébfej nagyságu betűk inogtak jobbra-balra. A levélben ez állott: »A szegény mama (Simonne de Moine asszony) tegnapelőtt meghalt és a halála előtt azt mondta nekem, irjam meg, hogy tisztelteti magát. Kiváló tisztelettel Mouche (Rosalie) II. oszt. tanuló«.

— Még most is gyakran gondolok rája és — az ember furcsa — valahányszor eszembe jut kócsagtollas kalapkája, sajtáságos, neheztelő mosolya, úgy érzem magamat, mintha előkelő hangulat csapna meg. Valami igen előkelő hangulat, azt képzelem, én vagyok Beaufort hercege, hátam mögött áll rozsdavörös kastélyom és kopóim harcra készen hemperegnek szürke paripám körül. De még várni kell, a király is eligérkezett a vadászatra. És, ime, a távolban, a vörös országúton már föltünik a csillogó négyesfogat, elől fullajtárok lovagolnak, és a vékony őszi ködben mélyen szólal meg a panaszos angol kürt.

Toll és tőr.

— szept. 26.

MEKKORA LÁZONGÁS és ° felháborodás! Pár hónap előtt azt hitték, hogy Tisza István elhagyja helyét, mihelyst befejezte misszióját. Mindent elkövettek, hogy Tisza minél könnyebben és minél gyorsabban elvégezze feladatát: magára hagyták a parlamentben, nem vettek részt a tanácskozásokon, hogy simán, akadály nélkül menjen a munka. Mindent elkövettek, hogy az ő hajnaluk minél előbb virradjon meg, s a hajnalt oly biztosra vették, hogy már új pártokat is alakítottak a kormányzás átvételére. S amikor már szinte deputációba verődtek, hogy az ébredő hajnalt méltó pompával fogadhassák, Tisza kijelenti, hogy a közélet embere sohasem tekintheti befejezettnek misszióját. Ez a kijelentés óriási csalódást hozott nekik. Már költségekbe verték magukat, kiöltözködtek, megfürödtek, s most kiderül, hogy Tisza a bolondot járatta velük, s most már akár széjjel is oszolhat a hajnal fogadtatására alakult bizottság. És ez fáj, nagyon fáj. Pedig hát ők annyiszor csalták magukat, hogy már rég megszokhatták volna a csalódást.

MINŐ JOGON AVATKOZIK egy korcsmáros a kulturába? Mi köze Rosenfeld Arnoldnak, a felvidéki zsidó korcsmárosnak ahhoz, hogy van-e elég iskola ebben az országban? Ezt kérdezték a vendéglősök kongresszusán és felháborodva utasították vissza Rosenfeld Arnold indítványát tavaly is, két évvel ezelőtt is. Pedig az indítvány nagyszerű volt: két filléres kulturadókból akarta felépíteni azt a sok iskolát, amelyekben Felsőmagyarország tótjait kellene az olvasásra

és betüvetésre tanítani. És az adót nem is a korcsmárosok, hanem a vendégek fizetnék. A terv az idej kongresszusnak sem kellett, talán azért nem, mert kitudódott, hogy Bécs városa naponta ezer iskolásgyermeket tart el ilyen kétfilléres megsarcolásból. Mi pedig nem indulunk Bécs után, nem indulunk különösen akkor, ha az ut nagyszerű eredményekhez vezet. Kultura, iskola? Ki igya meg a sok pálinkát, ha minden tótot beavatunk az írás és olvasás titkaiba! Bolond korcsmárosok! Mintha az írástudók nem állnák ki a versenyt a pityizálásban az analfabétákkal!

NAGYON ÉRDEKES: Saharet a mézeshetekben megcsalta az urát, Della Donna Eugenia pedig megszökött a férjétől és Argentínába utazott, ahol egy magyar orvossal folytatja azt, amit Berlinben abbahagyott. Ezek a világot jelentő deszkák utolsó szenzációi. Ezen a héten csak két ilyen érdekes hírt kaptunk a festett világból, de voltak hetek, hogy a színpad sokkal nagyobb bőséggel ontotta magából az ilyenféle híreket, melyek mind akörül forogtak, hogy a primadonna kívül csalta meg az urát, sőt volt olyan is, hogy a primadonna az urával csalta meg a szeretőjét. Ez a szimatolás a hálósobák körül utálatos és legálább akkora perverzítás, mint a házasságtörésről szóló nyilvános elszámolás, melyről maguk a primadonnák gondoskodnak, hogy az amugy is jól jövedelmező kalandokat még színpadi sikereik fokozására is kihasználják. Két bört nyuzni egy férfiről nem szép dolog, de hát rosszak a gazdasági viszonyok és sietni kell a házasságtöréssel, mert az élet rövid s mert ma csak öt házasságtörés jövedelmez annyit, mint valamikor egyetlenegy. A dolog tehát okvetlenül folytatódni fog, mert még nem tartunk az ötös számnál, és mert a két primadonna még korántsem oly híres művésznő, hogy lemondhatna a további házasságtörésekről.

KÁRTYAMORÁL. Tíz-tizenöt évvel ezelőtt hozták Budapestre az első csomag francia kártyát. Vele együtt a kártyamorált is. Akkoriban a kártya lapjai még frissek voltak, az emberek reszkettek egy piros kilenczes láttára, a kártyamorál is olyan végzetesnek tetszett, mint a rossz szindarabokban, a lovagok sápadtan keltek fel, megtapogatván zsebükben a revolvért. Ma más idők járnak. Szegények vagyunk. Ezen a héten azt olvastuk, hogy egy előkelő kaszinó tagja nem váltotta be a 150.000 koronás bonjait. Mindennek pedig nagyon örülünk. Csakis ezen az uton lehet kipusztítanunk a budapesti kártyalázat. Elnyered a pénzem? Nem ismerem el, hogy a pirosfekete lapokkal kivetheted a zsiromat. Csak egy ember kell, aki elkiáltja magát, mint a játszó gyerek, hogy ne játszszanak tovább, a játék unalmas, a játék nem gilt, akkor aztán a többiek is észhez térnek és detronizálják a kártyalapok összes királyait. Igaz hogy ezzel megdől a kártyamorál is. Ennek a városnak azonban tulontul gyöngé a válla. Még morált se bir el. Minek neki még kártyamorál is?

A nagy bolondságokat az emberek mindig a legnemesebb szándékkal követik el.

*

Szépen hazudni művészet, az igazat beszélni pedig annyit jelent, mint a természethez hiven cselekedni.

*

Egy gondolat értékének semmi köze sincs ahhoz, hogy őszintén beszélt-e, aki kimondta.

Lenkei Hedvig.

Lenkei Hedvig, Lenkei Hedda, vagy legszabatosabban: Hedda bucsuzik a Nemzeti Színháztól. Nem mondható, hogy egy életet hagyott ottan, ellenkezőleg: egy ifju életet költöztet belőle ki. Nem mondható, hogy hivatása betöltetlen marad, ellenkezőleg: azért vonul el, mivel az ő hivatása körét régtől fogva mások töltik be. A nádszál Hedda, ez a gyönyörű stilizált embervirág szerényen és grációzusan talajt keresett és nem talált. Kertet változtat. A színpad helyett, ahol pompázna, a családi melegházba vonul, ahol virágozik.

Anélkül hogy valaha érvényesült volna, mindig dominált. Játéka irányt jelzett, mely erősen összefüggött a magyar kultúra egyik hajtásával. Ibsen-láz is volt nálunk és Lenkei Hedvig volt a láz virága. Érdekes, megkapó és lucidus-intelligenciájú művésznő. Arra való, hogy csodáljuk és értelmezzük, de mivel munkát nem kapott, arra való, hogy csodáljuk és tiszteljük. Ennyire póz és keserűség nélkül, oly bájosan és szerényen művésznő még nem sóhajtott és mosolyogta be a világba, hogy igaztalanok voltunk hozzá, mint ő.

Jól is teszi, ha levonja mellőzése konzekvenziáit. Az utolsó években nem is szerepelt már mint színésznő. Olykor-olykor láttuk a színpadon, mintha egy énekes madárka a parkból betéved a nyitott ablakon. Nincs bájosabb, mint ilyen szobába tévedt madárka. S szeretet és kedvesség az, amely ilyenkor hessegeti kifelé: erre, madárka, itt jutsz a te világodba, hess ki, hisz ugyanis visszatévedsz minél hamarább. K. T.

Krónika II.

Az Egyetértés halálára.

— szept. 26.

Nincs földi lény, amely nehezebben tudna meghalni, mint egy ujság. Akárha meg akarná mutatni, hogy amit egész pályafutásán át szolgált: az élet a vérébe ment át, oly szívósan védekezik a hitelezők, nyomdatársaságok, adóellenőrök, uzsorások, óvadékadók félelmetes kara ellen, részletekben hal meg, fönixként újra meg újra feltámad, még egyet sistereg, még egyet lobog, míg végre elhallgat. Az Egyetértés régideje krónikus agóniában szenvedett, már husz év előtt tudtuk, hogy a halálos ítélet a zsebében van, és mégis újra és újra lábba állt, formát cserélt, új szerkesztőt kapott, új politikai irányt követett, míg végre sorsa betelt és az egykor népszerű és félelmetes hirtlap a feljelentések máglyatüzén halt hősi halált.

Vajjon van-e, a ki sajnálja? Aligha; a kimult hirtlapok felett senkise keséreg; ilyenkor, a csendes káröröm barátságos fényénél látjuk, hogy a nagyközönség mennyire utálja a nyomtatott papiroost, amelytől fél, amelyet mohón fal fel, ameddig az él, mozog, s amely

legfeljebb rossz élczek czéltáblája, ha a morgueba kerül. Ötven esztendő óta szolgálta az Egyetértés a magyar közönséget, ötven esztendeig képviselt eszméket, véleményeket, nevelt nagyra és tört össze embereket, ötven évig kapcsolódott bele a magyar politikai, társadalmi életbe, s minde sok jóból és rosszból végeredményben annyi se maradt meg szellemi hagyatékként, mint amennyit a sors egy-egy adóhivatali iktató ravatalánál elkönnyvel. Szinte azt lehetne hinni, hogy nemcsak az ujságokat, de a társadalmi élet jelenségeit is tulbecsüljük születésük pillanatában, életük folyamatában, akár bécsületnek, akár gázságnak, akár bársonyszéknek, akár vádlottak padjának hívjuk e jelenségeket.

Mi más mind e szavak olcsó veleje, mint az, hogy a ma az élet legfőbb normája. A ma a mi multunk és jövőnk, kiindulópontunk és végcélunk, a ma kérdései izgatnak, öklöznek le, emelnek az égbe, s a ki ezt a huszonnégy órát a legügyesebben tudja kibányászni, az találta el legjobban a kor szellemének czéltábláját. De rossz ujság volt-e az öreg Egyetértés? Szikrányit se rosszabb, mint harmincz év előtt, amikor Csávolszky Lajos még négy fekete orosz lován járt a miniszteriumokba és hajcsár-uti nyaralójában estente vidám rakéták szálltak az égbe. Ismerek nem egy napilapot, amely a halódó Egyetértésnél is rosszabb volt és még ma is kitünő üzleti vállalkozás. Ki itéli meg, miért jó ez és miért rossz az a hirtlap? Honnét fakadnak a közönség szeretetének és gyűlöletének forrásai? Miért nem türi meg a nyomdafesték a patinát, az anciennitást egy országban, amely földig hajlik a jubilánsok előtt és csodálkozva néz már az olyan boltokra is, amelyek homlokán ez áll: Alapított 1910-ben? Polgári számítás szerint nálunk egy ujság élete huszonöt év, tehát éppen akkora, mint egy jóra való lóé. Ezentul a közönség dekadenciát keres benne és övé lévén az ítélkezés joga, azt meg is találja. Miért? Hiába töröm a fejemet, nem tudok rá választ találni.

Ez a negyedszázad azonban félelmetes magyar betegség. Házak, amelyek huszonöt év előtt épültek, ma megérették a csákányra; írók, akiket 1890 körül nagyrabecsültünk, ma barátságos, fogatlan nagyapók; politikusok, akiknek szükségesnek láttuk szobrot emelni, nyáreji ködként tűntek el; művészek, akiknek a képei előtt a tárlatok crémeje álldogált, ma a Fészekben kibiczpénzekből tengetik életüket. Oh, ha nevetek lehetne leírni, ha nem kellene restelkednünk önmagunk előtt, milyen csinos bokkrétába lehetne fűzni letört magyar színészek, szónokok, népvezérek, sebészek, építészek, operett-írók, államtitkár-jelöltek, pénzkapacitások neveit. Pedig ők ma is ugyanazok, akik negyedszázad előtt voltak, sőt némelyikük becsületesebb, tisztább lett: mihaszna, ha az élet napirendre tért fölöttük?

Mi éghet e tömérdek kifacsart citrom lelke mélyén? Micsoda tragédia-tárgyak rejteznek az üres zsebekben, micsoda feneketlen gyűlölség lappanghat e kis kiadású Benedek-generálisok szívében?! Járd végig a kávéházakat, zugkorcsmákat, mindenütt találsz egy-két példányt belőlük, de soha egyet, a ki a billiárd-asztalra

ugrana és tombolni kezdené e förtelmes igazságtalanság miatt. Mindnyájan nyugodtan türik, hogy az emberek kíváncsisága, szeszélye és ostobasága felfalja őket, sőt vannak, akiknél a huszonöt év csak tiz, vagy öt, vagy akár félévig tart. A drégelyi várt nem borította annyi hulla, mint a magyar közélet egy-egy negyedszázadát.

És ki ez a hatalmas étvágyu szörnyeteg? Ki vezeti, ki ösztökéli, ki írta vastáblára törvényeit? Senki; e furcsa társadalmi hekatombának nincsen gazdája és talán sohase is lesz. Nézd meg közelebbről a magyar közönséget, ennél ártatlanabbat és kedvesebbet nem találsz sehhol. Nézd meg, mint mulat el a színházak larmoyant, vagy olcsón patétikus darabjain, mint lelkesedik a legrosszabb színészekért, hogy táncolja el Fedák után a haczaczárét és mint, bömböli esténként az Unczilit-smunczilit. Nézd el, mint rohan piros arcczal Justh és Apponyi után, mint sir Kovács Gyula szanatóriumi szobája előtt és mint veszi készpénznek a boulevard-lapok hazafiságát. Nézd meg olvasmányait, vagy akár nyakkendőit, avagy kedvencz ételeit, és látni fogod: ennél kisigényűbb emberek csak a spártaiak földjén jártak. És mégis, együttvéve ez a tömeg kiszámíthatatlan, falánk, nyers, hálátlan, s akiket egy magyarruhás kortes (legyen az a kortes akár állítmányokat megvető író, akár hordón álló politikus, akár magyarstilü építész) az orruknál fogva tud vezetni, azoknak az ereje egy Wotant, vagy egy Luther Mártont könnyűszerrel birna le.

Szegény Egyetértés, te bizony se Wotan, se Luther nem voltál és csupán foghegyre valót juttattál a népnek. Meghaltál anélkül, hogy tudtad volna, miért, aminthogy megszületté kényszerítő ok és szükség nélkül. Befutottad a magyar dicsőség gyönyörű firmamentumát, amelynél nincs magasabb, és lezuhantál a magyar bukás mocsarába, amelynél nincs mélyebb a világon. Sorsod, mint az esztétikusok mondanák, emberi volt s ezért megérdemled, hogy czéltalan elmúlásodat legalább egy rossz cikk megsirassa.

Syrión.

Interieur.

Tágas szoba, Dunára nyíló ablak.
Az asztal, szekrény, minden a helyén.
A tárgyakra ráterült már az alkony,
Az utczáról fut csak be gyatra fény.

Ónszinü minden, semmi szín a vásznon,
Csak néhány folt: a vetett ágy fehér,
Rubint az ajk, a bőr rózsásba játszik,
S a haj: hullámos tus-folyót felér.

Szerelmes, sejtő, izgató, mély csend, csak
Ottlent a vizen bugnak a hajók.
Valami reszketés megy át a képen,
Kis szinzavar: egy köny s egy néma csók...

Pártos Zoltán.

Buvócska.

Irta: FALU TAMÁS.

(4)

Szürke utazósapka volt rajta, s kék matrógalléros ruha. A szoknyája a térde és a bokája közt ért véget, jelölül annak, hogy nem kisleány többé, de nem is nagylány egészen. Fekete selyemharisnya ölelte szoborvonalu lábát, s fíusan kemény hurok tartotta össze kis félcipője füzőszalagját.

— Vacsoráztál már? — kérdezte szigoruan a nagymama.

— Igen.

— Hol?

— A hajón.

— Fáradt vagy?

— Nem.

— Ül le.

Flórika leült. A kezét még mindig a szemén tartotta és sirt. A nagymamának most elkezdett dolgozni a szive, mint ahogy a füttyülés után dohogni kezd a hajó gépe, s a víz alá nyomja a hajókereket. Eszébe jutott, hogy meg sem csókolta az unokáját. Pedig hónapok óta nem látta és minden tilalom daczára sokat gondolt rá. Lassanként úgy kezdte érezni, hogy helyén is való ez a látogatás. Mert igaz ugyan, hogy borzasztó önzés, de hát az ő elbujása kevesebb önzés-e? Ő elvesszett az unokája elől — magának, az unoka pedig felkutatta és megtalálta — szintén magának. Ugyanaz az önzés más-más oldalról tekintve.

— Nézd, Flórika, ne sirj. Beszéljünk komolyan. Hisz okos lány vagy. Lásd be, hogy igazam volt. Mert itt nemcsak énrólam van szó. Itt egy egész köztársaság van, amelynek azt áll jogában magába fogadni, akit akar, s azt üzheti el köréből, akit akar. Nekünk, öregeknek, orvosi rendeletre nem szabad fiatal magunk között túrnunk. Nézz a tükörbe, nem vagy közénk való. Mi göthösek, rigolyások vagyunk, lejárá órák vagyunk. De egyformák vagyunk. Egyikünk sem vethet a másik szemére semmit. Mit szólnának a többiek, ha te most megzavarnád a mi kocsonyává sűrűsödött hangulatunkat, amely csak a más szemével alkony, a miénkkel hajnal? Nem, lelkem, nem jól tetted, hogy eljöttél. De most már itt vagy. Nem lehet úgy venni, mintha nem volnál itt.

Flórika csókokkal borította a nagymamája kezét a szelidebb hangra. Fehér csipkekendőt szoritott a szeméhez, s átütött a tekintetén a megvigasztalódás szivárványa.

— Majd az éjszaka gondolkozom a dolgok felett — mondta a nagymama s végigsimitotta Flórika dus szöke czopfját.

Ágyat rögtönöztek a diványon. Flórika boldogan bujt a takaró alá. Három percz mulva már aludt. A kincstálalók boldogsága ömlött el az arcán. A keze össze volt kulcsolva a mellén, mintha az ujjjaival fogta volna össze az álom által elharapott imát.

A nagymama egy darabig csodálta a homlokát, a nyílt tükröt, melyen tizenhat év minden fényessége ragyogott. Aztán sóhajtott egy nagyot. Megint érezte, hogy nagymama lett, tizenhatéves unoka hetven felé ballagó, fáradt, rogyadozó nagymamája.

— Én Istenem, — sóhajtotta, mikor lefeküdt — nem volna szabad megverned az öregséget a mások fiatal-ságával.

A reggelinél ott ültek újra mind a hatan, s jóízuen fogyasztották a reggelit. A tenger megsokszorozta a napfényt, s mint tékozló milliomos szórta széjjel a reá

hulló aranyat. Sivatag volt a hullámzó végtelenség, nem felhözött a szive felett hajóknak füstje, nem siklott a hátán vágyak vitorlája. Távoli hullámok egymást nyergelve lökődtek a fővenyes part felé, völgyekre futottak, habba váltak, szétfröccsentek, s új hullámokba tornyosodva zúgták az örök élet himnuszát.

Nyoma sem maradt a tegnapesti hajónak.

— Jött valaki tegnap a szigetre? — kérdezte az abbé.

— Dehogy, — szólt a doktor — csak a világitótorony csalhatta ide a hajót. Talán irányt tévesztett s utbagazítást kért.

Mentek tanulni a kertbe. Szemben az erdővel sorakoztak a hajlított hátu székek, oda sütött a délelőtti nap.

— Énekelünk — mondta Bonifác.

Leültek, karba tették a kezüket, a lábuk alá huzzák a kényelmet emelő zsámolyt és sorba kezdték a gyerekkori énekeket. Meleg gyerekszobák könyvekkel leraasztott ajtóit nyiták fel az első hang varázsütésére, s anyakézzel lesimitott fehér ágyacskák küldöztek a lelkük fölé ezüstösen csattogó álomszárnyakat. Vékony hangon sipitózó és vastag hangon dörmögő, a sziv olajával megkent hangkerekek gördültek emlékezésük szőnyegére s ragadták őket a boldogság égtája felé. Kényelembe süppedve ültek az öblös székek ölében, de úgy érezték, hogy körben állanak, egymás kezét fogják és sohasem szakad vége az éneküknek.

A ciprusok mintha a taktust bölintgatták volna a hangversenyhez, s az erdő széléről felcsillogott a víz.

Az asszonyok fehér horgolásban tánczoltatták az ujjait, s buktatták a kámpós fejü tüt.

— Kinek volt szép álma? — kérdezte Bonifác az ének után.

— Nekem, nekem! — sietett elsőnek jelentkezni az özvegy.

— De szép legyen ám! — követelődzött a báróné.

— Ugy volt, — kezdte az elbeszélést az özvegy — hogy az unokám volt én, én pedig az unokám voltam. Az unokám fehérhaju, csontos arczu, apró lépésekben tipegő öregasszony volt, én pedig rövidruhás, piros hajfonatos ugri-bugri lány. Az őszfejú unoka megszökött előlem, egy fehér galamb jött érte s mikor a csőrével bekopogott az ablakán, ráült a hátára a két szárnya közé s repült vele tul az óperencián. Én egyedül maradtam, sirtam, nem ettem, nem ittam és sokat sétáltam a parkban. Egyszer csak elém pottyant egy kiéhezett fecske. Mindjárt megláttam hogy mi a baja szegénykének, mert nagyon fátozott. Megettettem, megittattam, s lefektettem az ágyamba magam mellé. Elaludtam. Álmodtak már ugy, hogy álmodtam aludtak és álmodtam álmodtak? A legszebb, a legboldogítóbb álmok az ilyenek. Duplán álmodni... Arra ébredtem álomban, hogy a fecske visz a hátán, s repül velem, nagy sikságok, égig érő tornyok, végtelen vizék felett. Bekopogtam az unokám ablakán, s bekéredzkedtem hozzá. De az unoka szive megkérgesedett, s haragtól reszketve kiáltott rá a fecskére:

— Vidd haza azonnal ezt a gyereket!

— Ki énekel? — szólt közbe most a doktor.

Üde gyerekhang csengett a templom mögül. Mintha késői visszhangja lett volna az abbanhagyott éneknek.

— Talán valamelyik halásznak a lánya tévedt erre — akart napirendre térni a dolog fölött zavartan az özvegy. Elfelejtette megmondani Flórikának, hogy énekelnie sem szabad.

A társaság sétára indult a ciprus-allén.

Az özvegy hátramaradt s magához intette Bonifácot:

— Szabad kérnem egy szóra, tanár ur!

X.

Bonifác elsápadt és reszkető hangon mondta:

— Ilyesmi még nem történt velem, asszonyom. Az unokájának nincs helye a szigeten. Azonnal el kell távolítania, vagy pedig...

— Tudom. Vagy pedig én is menjek el vele együtt. Ugyanezt gondoltam magam is az első pillanatban. De van egy eszmém. Egész éjjel nem aludtam, az álmot is csak úgy találtam ki, elő akartam készíteni a hangulatot. Hajnal felé jutott eszembe. Hallgasson rám, tanár ur. Ön igazán nagy lélekidomító, meg vagyok róla győződve, hogyha lesz olyan kegyes az irányomban, s vállalja a feladatot, könnyűszerrel elvégzi. Előbb azonban egy kérdést. Meddig tart még a lélekkúra?

— Amig nagy melegek lesznek. Junius közepéig. Tehát még jó három hónap.

— Flórikától már nem szeretnék annyi időre megválni. Tehát, nos, igen... Ön bennünket pár hónap alatt megfiatalított, rugalmas lelküvé tett. Ezt megtehetné megfordítva Flórikával is: Komolyítsa meg, vessen pányvát a lelkére, s ha már hozzánk öregítette, nincs ok, hogy miért ne lehessen velünk. Addig, amig eredmény nem mutatkozik, Flórika láthatatlan marad a társak előtt. Igérem, hogy erről gondoskodni fogok. Délutánonként mi pihenünk, vagy csolnakázunk a part mellett, tanár ur elmegy velem sétálni a halászok felé, amerre mi sohasem járunk, mert tiltva is van. Ki van zárva, hogy akármelyikünkkel találkozzanak. Ha aztán Flórika megfékezhetlen anyagnak mutatkozik, — mondjuk négy heti határidő után — egy éjszaka összepakolunk, s másnapra eltűnünk valamelyik idecsalt hajón. Mit szól az eszméhez, tanár ur?

A hosszú sétányon nagyon előrementek a többiek. Messziről-kéken világitott az allé vége, bekukucskált rajta a tengerre hajló ég.

— Nem bánom — felelt Bonifác hosszú gondolkodás után. — Megpróbálok. Flórikának hívják a kis leányt?

— Igen.

— Hány éves?

— Tizenhat lesz négy hét múlva.

— Tehát éppen akkor, amikor a határidő lejár. Vagyis négy hét múlva tizenhatéves öregasszony lesz.

Nevettek. Az özvegy nagyobb súlylyal támaszkodott a sétapálcájára, utol akarta érni a pajtásokat. De azok, úgy látszik, meggondolták a dolgot, s visszafordultak. Szép libasorban jöttek egymásután.

— Ni, hisz játszanak! — kiáltott fel az özvegy. — Utolnem-éröcskét játszanak. Juj, de pajkosak!

Leültek egy kényelmes padra, hogy megvárják, amig a játékosok hozzájuk érnek.

A csónakokhoz mentek. Már várt rájuk egy öreg halász, füsttelen pipája csutoráját rágva. Lomhán oldani kezdte a parthoz kötött csolnakokat, s egy pár evezőt támasztott a legnagyobb, a »Hableány« nevezetű oldalához. Ebben kényelmesen elfért volna nyolcz ember is, úgy ringott, mint egy batár, s magához tudta szelidíteni a hullámokat.

— Nem ülnék soha más csónakra, mint a »Hableány«-ra, — jegyezte meg a doktor.

Az abbé megsimogatta az evezőjével, a báróné pedig a napernyője hegyével csiklandozta az oldalát. A vén jószágnak jóleshetett a hizelkedés, mintha tánczolt volna a habok között, s úgy festett, mint az öreg ember, aki összecsapja a kezét a feje fölött, s minderről megfélekedve kiáltja, hogy: csuhaj! sohase halunk meg!

Bonifác nem szállt be.

— Tanár ur nem jön? — kérdezte a báró.

— Visszamegyek — mondta Bonifác. — Ebédnél találkozunk.

Keresztülment a temetőn. Egy oldalt dőlt sirkő mögül visszanézett a csónakázókra. Kalap nélkül volt valamennyi. Fehér hajukon ezüstösen ragyogott a nap, de a homlokukra már barna olajat öntött. A tenger néma volt, mint a lélekzetét visszatartó óriás. Kicsapó hullámai nem ölelgették fehér leányait, a gömbölyű kavicsokat, s zöld szoknyáját nem csipkézte szeszélyes tajték. Tisztán hallatszott az evező csapkodása, melyet kopogóra keményített a csónakban ülők csendje. Talán hallucinált, de úgy hallotta, hogy harangszó botorkál át a tengeren, valami messze vasárnap végtelenbe vágyó lélekzete.

Flórika bent ült a szobában és olvasott. Egy leányújság regényfolytatását. Nagyon érdekes volt és tanulságos is. Arról szólt, hogy egy anya hogyan tanítja meg a leányát — akarata ellenére is — főzni. Flórika épp egy hátborzongtató receptnél tartott, mikor a kopogás felijesztette.

— Szabad, Flórika?

— Kérem, tessék — hangzott a felelet, s már belülről fel is nyílt az ajtó. Tudta, hogy fel fogja keresni a professzor, kíváncsi volt rá, hogy milyen.

— Hát ilyen maga? — mondta Bonifác. — Remélem, tudja, ki vagyok. A nádpálczát a lelkemben hordom, s a szavaimban suhogtatom.

Flórika elpirult. Megigazította elől a kötenyét, mely fehér leheletként simult kék szoknyájára. Az arcába futott vér már érezte vele, hogy megkapta az első verést. De, minthogy hirtelen keresztülesett rajta, elmúlt a félelme, s mosolyogva kínálta leüléssel Bonifácot.

— Nem, nem, kis vádlott, nem ülünk le. Megyünk sétálni a halászfalu felé. Majd előveszem az uton. Még fog nekem győnni. Tudni akarom, hogy mit tud, mit nem tud. Az ifjúságával bünhődik a merényletért.

Flórika letette a könyvet s egy hajtűt tett bele olvasójegyek.

— Olvasta már, tanár ur? Nagyon érdekes. Ajánlom, olvassa el. A főzés lélektana. Rémtanulságos. Vegyek kalapot?

Ránézett Bonifácra, bizalmasan, barátságosan, romlatlanul, mint ahogy tizenhat év néz a tükörbe toalett közben.

— Nem, ne vegyen! — felelt Bonifác meglepve a bizalmasságtól. — Árnyékban megyünk. Különben itt az öregek között egy-két szeplő úgy sem árt. Senki sem veszi észre. Mi itt nem a külsőnek élünk, mi a lélek szeplői elől huzztuk a szemünkre a magány kalapját. S maga idejött közénk, s a földre csapta a fejünkről a kalapot. Gyerünk, ha tetszik.

Flórika nyelt egyet. Egy könyecseppet erőszakolt vissza a szemizmaival. Nem akart sirni ez előtt az ember előtt.

Az ut, melyen mentek, nem volt olyan ápolat, mint az öregeké. Szikladarabok nőttek ki a földből, levelek, galyak feküdtek közöttük. A fák is szeszélyesebb koronákkal fejlődtek az ég felé, nem parancsolt ágaikra rendet szigorú emberi szem. Messziről látszottak a kunyhók, a halászok kunyhói. Alacsony tetejükre ráfeküdt a füst. A közelben fát fűrészelték; valamelyik konyhában fogytán lehetett a fa. A szél fehér ingek, piros ruhák színét fodrozta, amint bujósdi játszott közöttük. A fűben ingujjas emberek lustálgodtak, a hátukat tartva a napnak. Nyitott ajtók néztek egymással farkasszemet, nem gyűlölettel, szeretettel. Mind egyik tűzhelyében lobogott a láng, s forralta az ebédre valót. A tenger szerelemmel szorította össze a sziget

c ucsát, mintha azt akarta volna, hogy még közelebb legyenek egymáshoz a fatetejü viskók, a meleg kilincsi ajtók, s a vékony erek, a száritókötelek.

— Ide fogunk sétálni naponta — mondta Bonifác.

Ránézett a mellette haladó lányra. Láta, hogy m. solyog. Nem feltűnően, csak a szempilláin keresztül. A büszkén ráfeszült a karjaira, amint játékosan lóbázta őket, s rakoncátlan vonalakat irt velük a levegőbe. Talán össze-vissza dobált iskolapadokat rajzolt, hanyatt-esett táblát, s széttépett bizonyítványt. Egyszer le is hajolt. Egy levelet vett fel a földről. Úgyesen, észrevétlenül Bonifác feje fölé hajlította a kezét, s rápotytyantotta a kalapjára.

XI.

Bonifác a lámpa lángjánál gyújtott rá a cigarettára. A lámpaüveg fölött forró tánczot járt a füst, s kékes övvel ölelte át a zöldes ernyőt.

Gondolkozott. Nem tudta, mitevő legyen. Kereste a középutat a kavargásban, s nem tudott más megoldást találni, mint hogy kétféle szerepet játszszen. Gyilkosságnak látszott Flórika megszelidítése, temperamentumának béklyóba verése, életkedvének letompítása. Miért? Hogy az öregek köre ne zavartassék? Jó, nem fog zavartatni. Az a pár hét majd elmúlik a kétlakiságban. Egy pár hét összhangja miatt nem lehet megmérgezni egy lelket, mint ahogy a hangtalan hangszerek kedvéért nem szoktak foszló hurokat tenni a mesterhegedüre.

Flórika már az első nap megfélemlenhetlennek bizonyult. Csupa elevenség volt és csupa élet. Pajtásként tekintette Bonifácot, s úgy viselkedett, mintha szigorú megbízása lett volna, hogy a legrövidebb idő alatt pajkos gyerekké változtassa át. Bonifác nem tudta vele szemben komolyságát megtartani, s haragudni sem tudott rá, annyi volt benne a báj s az ellenállhatatlan kedély. Sokszor csóválta volna a fejét, ha látta volna magát futkosni vele a fák között, fészket szedni a bokrokban, s fülánczot fenni a padon. Mint ó-bor indult el vele sétáikra az öregekkel való szórakozás után, s mint a pohárból kifutó szódavíz hanczurozott már az ut közepén, az öregeket elbástyázó erdő mögött. Néha egész a közelükbe csalta, hogy csak pár vastag fa törzse választotta el tőlük. Látták a botjára támaszkodó bárót, a merengő abbét, a cinikusává váló doktort, s a nagy-mamát, akinek ránczot vont a homlokára az unoka váratlan vendégszereplése. Nézték nyugodt, komoly játékaikat, hallgatták vékony, reszkető éneküket, mely mintha a halál elől menekülő ember segélykiáltása lett volna. Flórika már ismerte valamennyit. Ismerte valamennyinek az élettörténetét és sajnálta őket. Sajnálta őket a maga módja szerint, hogy még nevetett is rajtuk. Sajnálta őket, hogy nem hanczurozhatnak együtt az omló fűvön, nem ugrálhatnak keresztül eldöntött fatörzseken és már nem lesznek többé fiatalok, legfeljebb fiatal halottak, talán nemsokára. Ilyenkor zöld levelekből fátyolt tüzdelt össze a fogával faragott fadarabkákkal, s zöld levelekkel gyászolta hátralévő életüket.

Bonifác a naplójában lapozgatott. Tele volt a napló lelki fényképekkel. Husz év óta vezette, naponta megrögzítette benne lelke konturjait. Csak rámat rajzolt, de a rámból egy varázsszóra kiugrott a kép, a múlt idők reliefje. Visszafelé lapozott, mert visszafelé élt a fiatal lánnyal való sétákon, régimagát lapozta vissza a sárgalevelű könyvből. Most már készült arra, hogy fiatal tudjon lenni, s szándékkal hagyta otthon öreg álarczát. Készült arra, hogy ifjú öregből átváltozhassék öregifjává. A küszöböt, a zökkenőket nem vette észre senki, otthon történt a magányos szoba egyedülvalóság-

gában, legfeljebb egy mosolyt terített a lelke alá, egy mosolyt, mindenek megvetését.

Az öregek már lent voltak az étkezőben. Fáradtan, de megenyhülve dőltek hátra kényelmes karosszékekben, mely úgy ölelte őket, mint az életet a halál.

— Hol van Bonifác professzor? — kérdezte a doktor. — Mostanában sokat sétál egyedül.

— Végefelé tart a kura — jegyezte meg a báróné. — Magunkra akar bennünket hagyni, hogy lássa, meg tudunk-e majd állni a magunk lábán, ha visszalépünk az életbe.

Bonifác halkán belépett az ajtón. Leült az asztal fölé. Végignézett a magukat reá bizottakon, s örömmel állapította meg, hogy valamennyien igen jó színben vannak. Nem lehetett egynek sem oka szemrehányással illetni őt a testre is ható lelki visszafejlesztésért.

— A mai verset még senki sem mondta föl — jelentette ki vacsora után. — Tessék kikérdezni egymást. Ki volt a vigyázó?

— Én — jelentkezett a doktor.

— Van jelenteni való?

— Lényegtelen dolgok. A báróné sokat nézte a láthatárt s az abbé egyszer beszökött a templomba.

— A többiek jól viselték magukat?

— Példáson.

— No, akkor a többiek kedvéért a vétkesek büntetését is elengedem. A holnapi vigyázó az lesz, aki megfejtí a következő talányt: Merre leng az inga, jobbról balra, vagy balról jobbra?

Sokáig gondolkoztak rajta, de nem akadt megfejtője a rébusznak.

— Pedig egyszerű nagyon! — magyarázta Bonifác. — Attól függ, hogy hogyan indítják meg az ingát. Ha jobbról balra lendítik, természetes, hogy jobbról balra leng, ha pedig ellenkező irányban, akkor magától értetődik, hogy balról jobbra fog lengeni. A vigyázó tehát én leszek. Hanem, kedves abbé, talán felmondaná a verset?

— Kérem — mondta az abbé s felállt az asztal mellett, hátratolta a székét és illedelmesen meghajtott a magát. Köszörült egyet a torkán és kezdte:

Ó az első A)-ba járt,
Én az első B)-be.
Első diák voltam én,
Ó szép volt, mint Hébe,
Találkoztunk mindennap,
Találkoztunk gyakran,
Tőle minden délután,
Krumpliczukrot kaptam.
S mikor irni tudtam már,
Szerelmesen pirban,
Szívébe a nevemet
Sóhajtva beirtam.
De az élet kegyetlen,
Ó boldog lett mással.
... Igy jár, aki szívbe ír
Rossz helyesírással!

— De, kedves, abbé, — szólalt meg Bonifác a szavalás után — hol szedte ezt a verset? Hisz nem ez volt feladva!

— Nem találtam meg a könyvemet, irtam magamnak egyet.

— De hogyan irhatott verset, mikor még a nagy betűket nem is tanultuk?

Az abbé kihuzott a zsebéből egy papírlapot.

— Tessék nézni, tanár ur, még a pont után is kis betűvel kezdtem. Szegény Hébe, ha tudta volna, hogy egy elhagyott szigeten valamikor kis h-val írják a nevét! De én fegyelmi vétséget nem követek el még az istenek kedvéért sem. Amit nem tudok, azt nem tudom, és én tudom, hogy mit nem tudok.

— Egyes! — mondta Bonifác.

Nagy lett a jókedv a fehér asztal fölött. Az öregek tanulták a szerelmes verset, s mikor már mindegyik tudta, pattogtatva, taktusra szavalták.

— Szerelem! — sugta valamelyik, emlékezéstől forrón.

Látták magukat ünneplő vizsgai ruhában, simára fésülve, amint sietnek az iskola felé. Fejükben zsong a vizsgai vers s keresnek valakit kutató szemmel. Valakit, akit melléjük dobott egy játékos délután, hogy tánczó ujjal virágos lánczot fonjon a szívük köré.

Bonifác odaállt az ablakba, fejére tette a kezét, s nagyot szívott a tengertől lehűtött levegőből, mintha ketté akarta volna harapni az éjszakát.

XII.

A nap odasütött az egykori kolostor elé. Végignyaldosta vasrácsait, s beszívódott hűvösséget lehelő falaiba. A ledől sirköveken, vaskereszteken színes tollu madarak énekeltek, s a tengerről úgy záporzott a fény, mintha egy vízi nap égett volna a habok alatt.

A fonott székek lassanként beteltek a sütkérezőkkel. Az asszonyok kezében szorgalmas tü villogott, míg a férfiak a szivar hamujának ütögetésével végezték kézimunkájukat.

— Jól esett a reggeli — dicsekedett étvágyával a doktor. — Nem is emlékszem, hogy mikor ettem ilyen jóízűn.

— Én meg csak gyerekkoromban aludtam olyan édesen, mint az éjjel — mondta az abbé. — Az esti imámat is elharapta az álom. És a báróké?

— Mi is épp reggel dicsekedtünk egymásnak — felelt a báróné. — Olyan jó itt élni, így élni.

A habok locsogtak a parton, s fehér szegélylyel vonták be a fővenyt. Egy galamb repült a toronyra, a napóra kiálló vasrudjára, s vastag árnyékot festett a számok fölé.

— Kilencz óra — mondta a báró és odatartotta arcát a napnak.

— A professzor nem volt a reggelinél — szól az özvegy. — Első eset, hogy elmaradt. Ugy látszik, későn aludt el.

— Itt lesz mindjárt — mondta a báró, órájára nézve.

De nem jött, hiába várták. Már lapdázta is, kézbedobócskát, tiz lapdával. Csak akkor kellett lehajolniok, mikor a tizedik lapda is elfogyott. Egy kicsit szórakozottak voltak mindnyájan, bántotta őket Bonifác távolmaradása. Az özvegy egy kis ürügygel vissza is ment unokájához, hátha, gondolta, sétálni vitte el az a pajkos gyerek. Flórika bent ült a szobában, a függöny védelme mögött, s olvasott. Tegnap este óta nem látta Bonifácot.

— Talán a halászokhoz ment halat rendelni.

Tizenegy órakor már keresni kezdték. Felkutatták a szigetet, az erdőt, távcsövekkel kémlelték a tengert. Seholy semmi nyom. A szobájában rendbe volt rakva minden, egy fehér lap volt az asztalán, mellette tinta, toll. Irni akart valamit, de meggondolta.

— Bonifác! — hangozott a kiáltás kívülről Flórika fülébe. — Bonifác! Bonifác!

És nem jött sehonnán visszhang.

Már fel voltak zavarva a vén halászok is. Jártak az erdő sűrűjét, kémlelték a fák zöldjét és hívó hangok mentőkötélet dobálták az eltűnt után.

Flórika az ablakba állt. Nem törődött többé azzal, hogy még az emlékének is számüzve kell lennie a szigetről. A lelkéhez soha nem érzett érzések gyufaszálai dörzsölődtek, s villantak kísértetiesen kék lángra. Érezte a kezén Bonifác kezének melegét, mely tegnap este mintha a szokótnál tovább ölelte volna engedelmes

ujjait. Emlékek meleg karjait érezte feléje nyulni a multból s végigszállt a lelkén a napos délelőttök árnya, az árnyás esték sugara. Nem tudta, mik voltak ezek, de homályosan sejteni kezdte, hogy hiányoznak neki, ha nem lesznek többé. Meg kell találni Bonifáczt, érezte minden tagjával. Meg kell találni, mert ha ő nem jött volna ide, Bonifác most ott ülne az öregek között a nyugalom álmat hintő karjában, s vezényelné estharangszavu éneküket.

Kiugrott az ablakon. Elvegyült a kiáltozók, keresztgélők között. Észre sem vette senki. A nagyanyja is elfelejtett megijedni, hogy testté lett a lelkében hordozott álom. Most csak természetes volt, hogy minden élő lény idesereglik, szemmé és hanggá változik, s Bonifác nevének hét betűjébe szellemül át.

— Bonifác! Bonifác! — vitte tovább a hangot a szél. Vitte a sik tenger felé, mely redős volt, mint a gondolkozó emberi homlok.

A kikötőben egymáshoz ütődtek a csónakok, ott volt valamennyi, egy sem hiányzott közülök, megolvasták.

Az öregek már kidőltek. A báró rosszul lett. Ugy kellett felocsolni. Az abbé sirt és imádkozott.

— Visszajön még, biztosan visszajön — vigasztalta a társaságot a doktor. — Hogy tudott velünk öregnek lenni!...

... Flórika a parton állt. Lehajolt és amilyen gyöngéden csak tudta, megsimogatta a tengert.

(Vége.)

Saison.

Házat veszünk!

Az ASSZONY: Fiam, itt az ideje, hogy házat vegyünk.

A FÉRJ: Mennyiben, ha szabad tudnom?

Az ASSZONY: Annyiban, hogy kezdem unni a folytonos házbérfizetést, hogy elég idősek vagyunk már ahhoz, hogy a saját kis viskónkban hajtsuk pihenőre fáradt fejünket.

FÉRJ: Fáradt fejünket!... Fáradt fejünket!... Micsoda fületlenség ez!

ASSZONY: Igenis; fáradt fejünket! Nekem tetszik ez a kifejezés! Pihenőre hajtani fáradt fejünket... ez egy egész eredeti és szép kifejezés. Építettünk egy kis kunyhót a Szentczerpeléti-uton...

FÉRJ: A Szentczerpeléti-uton?... Miféle Szentczerpeléti-uton?... Mért épp a Szentczerpeléti-uton?

ASSZONY: Mert a prospektuson erről az utról van szó. Uj tisztviselőtelep a Szentczerpeléti-uton; kedves családi házak, angol mintára épült cottage-ok, három-, négy- és ötszobások, gyönyörű verandával, két négyzetmilliméternyi parkkal, három négyzetmilliméternyi veteményes kerttel, — csak huszezer koronától felfelé.

FÉRJ: Lássá, ez nagyon olcsó! Huszezer koronától felfelé, a legolcsóbb valami, amit el tudok képzelni. És hol van az a Szentczerpeléti-ut?

ASSZONY: Ne szekirozzon avval a Szentczerpeléti-uttal!...

FÉRJ (dühösen): Pardon! Csak van jogom tudni,

hogy merre van az az ut, ahol majd pihenőre hajthatom fáradt fejemet.

ASSZONY: A Szentczerpeléti-ut a Lefényei-dülőtől husz percnyire fekszik

FÉRJ: És hol van a Lefényei-dülő? Csak semmi vicc! Nekem ne mondja, hogy a Lefényei-dülő husz percnyire van a Szentczerpeléti-uttól.

ASSZONY: Legyen nyugodt, én már pontosan megnéztem a lak- és címjegyzék telekrovatában. A Szentczerpeléti-ut a Lefényei-dülőtől husz percnyire fekszik, a Pemeteárok és Erzsébetkeresztur között. Pemeteárok a Szentczerpeléti-ut harántvonalában párhuzamosan halad a Szirtgát-uttal.

FÉRJ: Nem vagyok kíváncsi! Milyen messze van ide az a Szentczerpeléti-ut?

ASSZONY: Husz percnyire van a Lefényei-dülőtől.

FÉRJ: Igen, édes fiacskám; azt már tudom. De milyen messzire van innen, mitőlünk?

ASSZONY: Az nem fontos, hogy innen milyen messzire van. Innen, az nem egy határpont.

FÉRJ: Igen, igen, fiacskám! Magának igaza van. De mégis?...

ASSZONY: Gyalog nincs is messze; ha reggel elindul a vásárcsarnokból, délben otthon van.

FÉRJ: És kocsin?

ASSZONY: Kocsi nem megy. És ez a jó; ez az üdvös; legalább rengeteg összeget fogunk megspórolni... A prospektus szerint nem kell mindjárt lefizetni a vételárt. A felét legfeljebb; a többit ötven évig fizeti ezeröttszáz koronás részletekben, melynek biztosítéka gyanánt egy biztosító társulatnál biztosítja magát.

FÉRJ: Mivégett?

ASSZONY: Avégett, hogy nekem ne legyen gondom a részletek fizetésére, ha maga pár év múlva meghal. Mert tegyük fel, hogy pár év múlva meghal...

FÉRJ: Ne tegyük fel! Az ellenkezőjét tegyük fel, hogy maga hal meg pár év múlva.

ASSZONY: Férjek hamarabb szoktak meghalni.

FÉRJ: Ez régen volt; az új statisztika szerint fordítva áll a dolog. És egyébként is nincs kedvem csupán azért meghalni, hogy a Szentczerpeléti-uton kunyhóm legyen. Akkor már inkább lakom a városban egy palotában.

ASSZONY: Azt elhiszem, hogy maga inkább fizeti negyedévenként a nehéz pénzeket a háziurnak, semmint a saját maga háziura legyen...

FÉRJ: És fizessem a részleteket ötven évig.

ASSZONY: Az igaz; de viszont ötven év múlva a magáénak vallhat egy édes kis viskót.

FÉRJ: Vallja a fene! Mondom, hogy nem kell viskó! Uriember vagyok, sose laktam viskóban.

ASSZONY: Cottage-nak fogjuk nevezni; ötszobás cottage-nak, verandával és veteményes kerttel. Tyukokat fogunk nevelni...

FÉRJ: Na, szép kis nevelésben fognak akkor részesülni, ha maga neveli őket.

ASSZONY: Kis malaczkokat fogunk nevelni csitrommal.

FÉRJ : Miért citrommal ?

ASSZONY : Mert mindig azt szopogatja ; úgy látszik, szereti. A veteményes kertbe magam fogom beültetni a babot, karfiolt, spenótot és tojásosgaluskát.

FÉRJ : Csupa olyan főzelék, amit utálok.

ASSZONY : Esetleg tehenet tartunk ; szóval úgy fogunk élni, mintha falun lennénk ; pedig a városban fogunk lakni, Pesten, a város szívében, közel a Pemetedülőhöz. És milyen szép lesz az, ha majd ötven év múlva a miénknek vallhatjuk a házikónkat, a cottage-unikat, a kis villánkat.

FÉRJ : Ötven év múlva száztiz éves leszek, maga százöt.

ASSZONY : Pardon ! Csak kilenczvenkilencz.

FÉRJ : Százöt !

ASSZONY : Akkor is csak százegy. Látom már, hogy nagyon epés. Nem akarom forszirozni a dolgot. A maga kedvéért elejtem a Szentczerpeléti-tervet. De van itt egy másik prospektus : »Eladó telkek a mosonykuti vámnál, alig hét órányira az Andrássy-uttól, — a gyalogközlekedés kifogástalan, egészséges vidék ; cserkészifjak szüleinek melegen ajánlható«.

FÉRJ : Cserkészifjak szüleinek ?

ASSZONY : »A környéken lévő még ismeretlen területek felfedezése céljából«. Ha nem akarod, fiam, a Szentczerpeléti-utat, a mosonykuti vámhoz megyünk.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

□ Albánia. Persze hogy fellázadtak az albánok és persze hogy folyik a vér a szerb-albán határon és persze hogy folyik a tinta az európai sajtó legkomolyabb orgánumaiban. De csak a legkomolyabbakban, a többi már van olyan okos, hogy a halottak és a felgyújtott faluk száma szerint értékeli ezt az albán bolondságot, amiből ugyan még nagy felfordulások lehetnek, de hozzászólni az ügyhöz ugysem lehet, mert minden, ami egy idő óta balkáni dolgokban történik, ellenkezik a józan észszel. A független Albánia a maga határterületeivel, amik szerb, bolgár és görög fenhatóság alá kerültek, természetesen csak arra való, hogy a békét alkalmas időközökben felbillentse. Hát felbillenti, vagyis céljának kitűnően megfelel. Hogy ezt a célt ki tűzte ki, nem tudhatni egyelőre ; majd kiderül, ha azok verekednek, akik az egész háboru alatt folyton verekedni akartak, de mégsem verekedtek, noha e nagy verekedés nélkül a kérdés — végképp — nem rendezhető. Ahogy a robbanó motorokon van egy picziny helyecske, ahol az elektromos szikra ugrál és a gázt felgyújtja, úgy van applikálva a komplikált európai gépezetre Albánia. Gyújtókészüléknek. Amely azonban, esetleg, akkor is gyujtani fog, amikor a géptulajdonosok nem óhajtanak robbanni.

24 Kérkérdés. Egy katonai ujságban olvastuk a héten az alábbi körkérdést : Ha egy megtelt villamosban afférja támad egy katonatisztnak s kardját kell használnia, miképp járjon el ? Ugyebár látszólag jelentéktelen dologról van szó, de tessék csak jól elgondolni az esetet, nem is olyan könnyű a válasz, s nem csodáljuk, hogy a körkérdező mennél bővebb szákszerű

hozzászólást tart kívánatosnak a hadnagy urak részéről. Mert kegyeskedjenek csak elképzelni, hogy a katona kirántja a kardját. A koci teteje alacsony s így kénytelen azt, t. i. a kardot és nem a koci tetejét egyszerűen minden lendület nélkül beleszurni a civilizált hasába. Ez a lendületnélküliség valóban kellemetlen. Majdnem annyira kellemetlen, mint a lendület annak, aki a hasát szegezi szembe a karddal. És valóban ideje volt föltenni ezt a kérdést, már csak azért is, mert eddig egyszerűen úgy oldották meg a katonatisztek a kérdést, hogy villamosban nem rántottak kardot. Lendület nélkül ugysem érdemes, mondották, és igazuk volt. De ez persze már csak a haladás szempontjából sem maradhat továbbra is így. Itt valamit tenni kell, ezt mindenki érzi. Hátha megtiltanák a kardviselést szolgáltatón kívül a katonáknak ?

24 A bácskai multság. Eddig késhegyre ment, most már puskavégre. Így még csak arra sem lehet panasz, hogy nem érzik a fejlődés hullámát Bácskában. Egy körvadászaton megszerézték az urak vagy százötven hajtót, véletlenül vagy mulatságból, mindegy. Baj nem lett belőle. Mindössze egy gyerek halt bele, annak a szervezete, ugylátszik, nem volt alkalmas az ilyen multság elviselésére. Pedig ha kibírja azt a pár serétet, ő is megkapja az ötforintokat minden szem göbecs után, amit bicskával szoktak a bácskai hajtók kiszedegetni otthon a bőrük alól. Jó kereset ez így ősszel, még a gazdag Bácskában is, s akad a hajtók közt olyan, aki pár száz koronát operált ki így a maga bőréből, ami csak a szociális gondolkodás előrehaladottságára vall, mert hiszen ez az altruizmus még mindig nemesebb lélekre vall, mintha a mások bőre alól szednék ki késsel a bankókat. Ami annál megnyugtatóbb, mert a hajtóvadászat igazi szezonja csak most kezdődik.

24 A királyné beteg. A királyné — persze hogy Manuel felesége — beteg lett az esküvő után. Hajdan, régi regés időkben, ha az ifju királyné elsápadt, varázslók és csodadoktorok jöttek udvarába, akik a felekirálysáért meggyógyították a hervadó koronás asszonyt s mesék hőseivé lettek. A mesékkel azonban ma már nem foglalkoznak elég őszintén az emberek s így a romantikus titkok fátyolát egyszerű prózai találgatásokkal próbálják föllebbenteni. A királyné beteg lett, — mondják — nem is ez az érdekes, hanem inkább az, hogy ez a királyné Manuel felesége. A kitűnő, elegáns, hódító Manuelé, aki, ugylátszik, a koronához fűzött álmok között más, régi emlékeket is őrizget. S hogy mégis visszatérjünk a régéhez, a dalt idézzük, amely az emléket olykor a valóság erejével idézi föl : on revient toujours . . . Ettől a multbafelejtkezéstől pedig még a királyné arcza is elsápad.

□ Garros. Marseilleből Tüniszba röpült ez a francia aviatikus. De aki azt hiszi, hogy ez a repülés-Garros vakmerőségén túl valami egyebet is bizonyít, az nagyon téved. A röplőgéppel, mai állapotában, akár az összes tengerek átröpülhetők, föltéve hogy akad vállalkozó, aki nekivág a tengereknek. Bizonyító ereje azonban inkább a Farman balesetének van, aki leszállván, a földön borult fel úgy, hogy kitörte a könyökét. Farman ugyanis óvatos ember, s ha ő felborulhat a földön, ez azt mutatja, hogy bizonyos primitív veszedelmek még egyre ott leskelődnek a szárnyas gép mögött, s amíg legalább ezek a primitív balesetek kiküszöbölve nincsenek, ez a gép nem közlekedési eszköz, hanem életüket hazárdul kockázára tevő felszánt emberek mutatványos eszköze. A repülőgépet tehát

nem a tengereken át kell figyelemmel kísérenünk, mert a tengerek felől csak emberi dokumentumokat kapunk, hanem a műhelyekbe kell néznünk, amelyekben furnak-faragnak, egyensúlyoznak és stabilizálnak. S mikor csak öt percig röpi egy olyan gép, ami nem *tud* fölbillenni, akkor valóban történt egy lépés előre. Az ezer kilométerek nem a repülőgép fejlődéstörténetének etapjai.

* * *

× **Az előkelő idegen.** Az előkelő idegen — nem is idegen többé és tulajdonképpen erről szól a nóta. Az előkelő idegent Felix Holländernek hívják, színházat rendez Németországban és ráér arra is, hogy közbe szerelmes legyen. A szerelem hatalmas virágokat hajtott a rendező ur szívében, mert a rendező ur megszökött egy színésznővel. Eddig minden rendben van, minden rendező úgy rendezi az ügyeit, ahogy akarja. De méltóztatott észrevenni, hogy nekünk ehhez nincsen semmi közünk? Méltóztatott észrevenni, hogy a szerelem és szökés egy német rendező magánügye és magyar részről még azt a négy sort sem igen követeli és érdemli meg, amivel a szökés tényéről hirt lehet adni? És mi alázatosan bocsánatot kérünk, hogy ezt a négy sort mégis leirtuk. De tetszik tudni: a konkurrenzia. Mi sem maradhatunk hátrább, mint a magyar sajtó, amely napokon keresztül hasábokon át foglalkozott azzal a bagattellel, hogy egy német rendező szerelmi kirándulásra indult. A magyar sajtónak különben is igaza van: a magyar színházi kultúra ma annyira német, hogy körében mégis az a legfontosabb esemény, ha a német rendező szerelembe esik. A családban történt, beszélni kell róla. Annál is inkább, mert a kérdésnek van komolyabb oldala is. Vajjon kiket másolnak majd a magyar rendezők, ha a német regisseurök a dráma helyett szerelmi idilleket rendeznek?

SZÍNHÁZ.

A tizenhatévesek.

Szavak torlaszainak szabadsághősei megint örvendezhetnek. A szóforradalmárok számára egyenesen karácsonyi ünnepet jelent a belügyminiszteriumnak az az elhatározása, hogy ezentúl meg fogja tiltani, hogy a tizenhat esztendő aluli gyermekek bizonyos irányzatú szindarabokat és mozidarabokat látogathassanak. Ezt határozta el a belügyi kormány és kinek kell bővebben elmagyarázni, hogy a reakzióról, retrográd irányzatról, Magyarországra huzott Oroszországról soha a frázisoknak olyan őszirózsacsokrát, mint most, nem lehetett kötni.

Sajnos, minkmagunk számára nem gyújtott a belügyminiszterium karácsonyfát, mert mi az új intézkedést, — szabad ezt a lapot elégetni is, a kinek nem tetszik az írásunk, papírból való, könnyen meggyullad — igen, mi az új intézkedést nagyjában helyeseljük. »Nagyjában« — így mondjuk nyomatékkal, mert némi aggályaink nekünk is vannak, különösen az intézkedés végrehajtását illetően. Abszolút megnyugvással az egyébként üdvös intézményt ma már csak azért sem fogadhatjuk, mert még nem tudjuk, hogy a gyakorlatban kik és mi módon fogják azt végrehajtani. De bízunk benne, hogy végre is nem a mezei rendőrök

fogják kimondani az utolsó szót abban, hogy Shakespeare pornográfus-e, vagy pedig fehértiszta ifjusági író. És azt hisszük, hogy a belügyminiszterium itt nem is annyira a komoly színházakra, mint inkább a mozidarabokra gondolt.

És kérjük, ha szülő és tanár a legveszedelmesebb serdülő korban lévő gyermek vagy tanulódiák számára megtilthatja a korcsmázást és cigarettázást, ha joga van ahhoz, hogy a serdülő ifju életéből kiradirozza a délelőttöket, amelyeket billiárdasztal mellett töltené a kávéházban (rajta kívül csak a mosogató néni van a coffeeban és két ügynök, a ki a délelőtti félhomályban, a kártyaszobában csalja egymást), miért ne lehetne őt a vetített ponyvairodalomtól is eltiltani. Ha az egyik miniszteriumnak, a közoktatásügyinek joga van előírni azt, hogy mit olvasson az ifjuság, miért ne legyen a másiknak, a belügynek joga megtiltani azt, hogy mit lásson a legfiatalabb fiatalság. És hogy nem a közoktatásügyi kormány az, amelyik ezt is elvégzi, — tessék csak elképzelni, miféle égis hatoló kiabálás volna az, ha a közoktatásügyi kormány vállalkoznék bizonyos intézkedésekre, amelyeknek rendőri mellékizét nem lehet elvitatni, de nem is akarja azt senkisésem letagadni.

Jól tudjuk, az elégedetlenkedőket mindez az érvelés nem fogja lecsillapítani. De próbáljuk meg türelemmel, menjünk tovább. Hát igenis, belenyulnak a közszabadságba, a tizenhárom-, a tizennégy-, a tizenöt-évesek közszabadságába belenyulnak. A legfőbb állam, amelyik megtiltja, hogy idegen cigarettát hozunk a határon át, hogy a kimért pálinkában bizonyos percenél több alkohol várja a testet, amelyet megmérgezendő lesz, amelyik megtiltja, hogy ép észszel hazardot játszszam és meghibbant észszel, kezemben konyhakéssel az utcán futkossak véres-vigan, az állam, amelyik megtiltja, hogy becstelen vágyakkal védtelen lánykát ronts, és azt is, hogy jó kedvedben szalmakazal közé hajítsd égő szivarcsutkádat, igen, a kegyetlen, de éppen a legszélső forradalmi pártok által omnipotensnek megálmodott állam most az ő hatalmas kezébe veszi a gyermek lelkületét is, amely hajlékony, hajlítható, akár a lágy viasz. Az állam, amelyik amugy is üldözi a nyomtatott pornográfiát, most kikel a vetített ponyvairodalom ellen... nem, itt még nem tart, ezt még nem merészeli (a reakziós állam is titokban szabadsághős), hanem bizonyos koron alul lévő jövendő embert távol tart tőle. Az állam, amelyiknek kötelessége — ezt senkisésem tagadja, ugy-e? — az elzüllött gyermeket fegyelmi gondozás alá venni, most mer preventive is intézkedni, a gyermeket előre megóvni a zülléstől, amennyire csak lehet. És ha az írók annak idején, a Ráday-korszak után egy évtizeddel, örömharsónával fogadták, hogy az állam a fegyintézetek könyvtáraiból kidobatta a betyárhistoriákat és egyéb népies olvasmányokkal pótolta azt (pályázat is volt ilyen nemü munkára kiírva és maga Mikszáth Kálmán nem restelte ezt a pályázatot megnyerni), igen, akkor az írók — kérjük szépen őket

— most se lássák ebben az intézkedésben az irodalmi és művészeti szabadságnak cenzurás korlátoltságát.

Álláspontunk utolsó mentségeként analógiát fogunk idézni, analógiát egyébként, amelyik — előre bejelentjük — csak félig analóg a mostani esettel. Pontosán kilencz esztendővel ezelőtt történt, 1904. őszén, Németországban. Német írók elhatározták, hogy ők maguk lépnek fel a Hintertreppenlitteratur ellen, még pedig úgy, hogy maguk irnak ezentul becsületes irodalmi formába öntött olvasmányt a köznép számára. A mozgalom élén bizonyos nevezetű Gerhart Hauptmann állott. Mondjuk, hogy ott az írók maguk kezdeményezték ezt, és nagy készséggel elősmerjük, ez szebb volt, mint amikor most nálunk az állam kénytelen cselekedni, de szerintünk ez nem szól a magyar állam ellen, hanem — a német írók mellett.

Szóval, ott az írók kezdték el. Miért? Pusztán lelkesedésből. Aligha hiszszük. A kettős rendszer szerint vezetett főkönyvvel, ügynökkel dolgozó német író itt alighanem üzletre is gondolt és — nagyon helyesen tette, ha arra gondolt. Ki lehet ugyanis számítani, hogy a pornográfia és a ponyvairodalom, a nyomtatott, rajzolt, megzenésített és vászonra vetített Hintertreppenlitteratur (immár másodszer is ezt a kifejezést használjuk) esztendőnként millió pénzt mozgat meg. Már most: miért ne lássa ezt a pénzt, amelyik hány, de hány pennaforogató számára jelenthetne tisztességes uri exisztenciát, vagy olyan mellékjövedelmet, amelyik őt proletárból gondtalanul megélő emberré emelné, igen, miért ne lássa ezt a pénzt az író? Miért ne ő éljen belőle, abból a pénzből, amit elvégre mégis csak nyomtatott betűre ad ki a nép és az ifjuság.

És a mozi másvalami tán? Egészen bizonyosak önök abban, hogy a francia forradalom csak azért volt, hogy a tizenhatévesek és a tizenhat éven aluliak lelkiületét a becstelen Nick Carter-romantika és a Zigmár-érzelgősség az izléstelenségnek leghinárosabb fertőjéig züllesztse. Bizonyosak önök abban, hogy Marat és Danton valóban azért haltak meg, hogy tizenöt-estendőös gyermekek félhomályos nézőtérén (amelyet csak okos kíváncsi szemük csillogása világít meg) órákon által azt lessék, hogyan kergetőznek a vászonra vetített színes képeken detektívek és kokottok?... És — ugorjunk most egy nagyot — az is a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméjébe ütközik, ha ugyanaz az állam, amelyik a jó kereskedőt és a jó iparost megvédi a tisztességtelen versenytől, hasonló oltalomban részesíti a tisztességben verejtékező írókat (ha úgy tetszik, írókereskedőt, íróiparost, elfogadjuk ezt is) a semmirekellő zugírászszal szemben?

Talán még sem lehet örökké a barrikádokon állani. Az irodalmi meggyőződés szabadsága a legszebb dolog a világon, és előbb halnánk meg érte, mint sok másért, de irodalomról is legyen szó azután. Ehhez az egyhez ragaszkodunk. A zöldszemű grófok, tigrisszívű kokottok és kikapcsolható agyvelejű detektívek pedig — nem látjuk be, képtelenek vagyunk belátni — miért művészet és miért irodalom, mihelyt a hetivásár sáto-

ros ponyvájáról másik ponyvára kerülnek, arra, amelyik függőleges irányzatban feszül és amelyikre délutáni hat óra után képek vetitődnek. És miért kell a zengerájosból lett mozisnak palotát építeni pont azon a helyen, ahol Reviczky Gyulát betegszegényen szedték fel az utcán. Vagy tán ez is annak a fogalomnak a dicsőségéért van, amelyiknek a neve szabadság és amelyikről az egyik legszebb angol essayt írta John Stuart Mill:

Muscadin.

ZENE.

Taccani. Ő is »lovag«, ő is énekelt a Scalában, neki is mondott valami kitüntetőt. Puccini, mint a többi Giuseppének, aki itt járt. A többiek is lovagok voltak, a többiek is énekeltek a Scalában, a többiek is devise-ként tüzték komünikéikre valamelyik nagy maestro állítólagos bókját (elhallgatván káromkodásait), a többieknél is eszeveszett üvöltésbe és tapsba tört ki a magasabb hangok után a professzionátus klakkal bővített olasz kolónia. Amióta a »deklamálás« helyett a »bel canto« a jelszó Pesten, egymásután vonulnak fel az új Caruso, a feltámadt Tamagno, a jövő Boncija és a többi hangzatos epitetonokban bővelkedő cavallierék, a felvonulás azonban egyhangu kissé és semmiképp sem előnyös az olasz művészetre. Kiderül ugyanis, hogy ezek az olaszok nemcsak bűbájos zímeikben és trükkjeikben hasonlóak, de a művé... modorosságaikban is. Valamennyi egyformán rajong a levéláriában (*con gran sentimento*), mind kétségbeesetten (*condisperatione*) zokog a végén és valamennyi ugyanazzal a szenvedélyes mozdulattal vágja ki a há-t, ugyanazzal a mozdulattal, amelytől már Weber Károly Mária is enyhén undorodott. A lovag urak vendégjárása azonban tanulságos is. Szemléletessé teszi, hogy mire képes egy régi kultúra, az iskola, a nemzeti, sőt faji tradíciók. Ha megnézzük Taccanit, az Operaház új olasz tenoristáját, megláthatjuk, hogy mit köszönhet fájának Caruso, Bonci és a többi tenorista: D'Annunzio, Moissi, sőt Marinetti is, sikerükben milyen nagy része van annak, hogy olasznak születtek.

Művészet.

Jury.

Tíz esztendővel ezelőtt a zsarnokságot, az ostobaságot és rosszakaratot jelentette és halált kérni a fejére — egyenlő volt a modernséggel s a művészet szabadsága iránti szent lelkesedéssel. Tíz esztendő mult el és a közönség, a művészetnek minden fajta barátai aggódva tekintgetnek széjjel: hol vannak a nagyképű és szigorú urak, akik választást tesznek a művészetnek érdemes és nem érdemes alkotásai között. Apró sóhajok rebbennek a messzi bizonytalanba: jöjjetek vissza, minden meg van bocsátva. Jöjjetek vissza és beszéljete ostobaságokat, törjete le néhány fiatal reményt, azt is megbocsátjuk. Mert nem lesz belőle nagyobb baj, a tehetség erősebb a korlátoltságnál, és ha lelkében el van vetve a művészet magva, hiába veszik el tőle a szabad levegőt, hiába tiltják el az érlelő talajtól, a sziklák alól, amelyeknek mázsáját az oktalan fölény és jogtalan hatalom hengergette reá, kidugja indáit és megtalálja az érvényesü-

lés napját. És hiába volt minden, hiába a kínai fal, amelyet a friss ideálok elé emeltetek, az ideálokat, ha igaziak és valóságra születtek, nem lehet elzárni a diadaltól. Annyira nem vagytok erősek, hogy a művészetnek komoly és kipótolhatatlan kárt tudnátok okozni és ezért nem érdemes reátok haragudni. Ezért el lehet felejteni, mennyi borsot törtetek az új művészet rajongóinak orra alá, az indiai fűszer csipős illata szétfoslott a levegőben és már nem is emlékezünk reá. Ma a vadság és éretlenség kellemetlen parfümjé teszi elviselhetetlenné a levegőt és nekünk eszünkbe jut, hogy a ti uralmatok alatt ettől meg voltunk kimélve. Ezért bocsátjuk meg a vétkeiteket s ezért esünk gondolkodóba, vajjon lehetne-e még úgy ismét dolgozni veletek ?

A kérdésre illő felelet azonban igen nehéz. Könnyű volna, ha azon ideális világban élnénk, amelyben az erők és emberek saját belső értékük szerint érvényesülnek és a dolgok a maguk igazi és óhajtott formájukban nyerne megvalósulást. Ha egy ilyen ideális mérték szerint lehetne mérni, akkor semmi sem volna természetesebb, mint hogy a juryre, a szigorú és erős juryre ma mindennél inkább szükség van. A modern ideák, nagy reményektől született forradalmi intézmények közül semmi sem mondott olyan világos és alapos csődöt, mint a jury-mentesség intézménye. Nemcsak nálunk, ahol sohasem játszott jelentősebb szerepet, hanem szülőföldjén, Franciaországban is. Emlékezünk a független festők kiállítására, a hosszú vászoncsarnokra, amelyben kép hátán kép. Mindenki kiállíthat, aki a helypénzt megfizeti. A művészi szabadságnak milyen hallatlan diadalát látták ebben a rajongók, milyen dus és nagy-szerű eredményeket vártak tőle. És mi lett az eredménye ? A semminél is kevesebb. A kiállításokon megjelent néhány vezető egyéniség, nem azért, mintha a világ bármelyik juryje ki nem állította volna, hanem mert megjelenésével támogatni akarta az elvet, amelyet nem volt érdemes támogatni. Mert a képek, amelyek itt végtelen hosszú sorban boszantották a közönséget, igazán nem érdemelték meg a védő mozdulatot. Azoknak pedig, amelyek érdemesek voltak erre a mozdulatra, nem volt reá szükségük, mert ki tudták volna vinni az igazukat a saját emberségükből is. Mi tehát az egész jury-mentes kalandnak elvi eredménye ? Az a tény, hogy azok a képek, amelyek a művészi készségnek, a tudásnak és hivatottságnak bizonyos minimumát megütik, ezek a képek nem ijednek meg a jurytól, s viszont, amelyeknek van okuk tőle félni, azokat nincs okunk megvédeni a félelemtől. A védelemre inkább a közönség szorul reá, amelynek érdeklődését a helypénzzel megváltani nem jogos állapot s amelynek szüksége van arra, hogy a jury távol tartsa tőle azokat az alkotásokat, amelyek nem érik meg a részleges vétett pillantást sem. Ennek a védelemnek szükségét sohasem éreztük inkább, mint ma, az óvatlan pillantás gyakran okoz boszuságot, mert érdemtelen helyre tévedt és haszon nélkül pazarlódott el. Éppen azok a jelszavak, amelyek nevében még nemrég a művészet legkitünőbb értékeinek érvényesülését vívták ki az új igazságok harcosai, ma nagyon megnövesztették a művészet átlagembereinek önértékét. Ezek az urak azt hiszik, hogy a minimumra, amelynek elvét a jury képviseli, tényleg nincsen szükség, s hogy a művészet szabadságával ellenkező, ha a közönség előtt való megjelenés az erudíciónak és készütségnek bizonyos mértékéhez van kötve. A tulságos önbizalom és a kvalitások pozitív nézőpontjának elhanyagolása : ez a kor jellemének legfeltünőbb vonása. Nagyon természetes, hogy a Művészház legutóbbi jury-mentes kiállításán ez a jellemvonás ismét nyilvános formát kapott s az egész kiállításon csak azok értek valamit, akiknek egyénisége már régen és sokszor átesett a jury rostáján. De az elbizakodottságra való hivatkozás itt azért nem ennek a kiállításnak az ötletéből eredt. Az egész művészeti életnek jellemzője, hogy hiányzik belőle az a szoliditás,

amely csakis az erős ellenőrzés alatt és következtében maradhat életben. Ennek a szoliditásnak visszanyerését óhajtjuk s ez a, talán általános sóhaj okozta a jury rehabilitációját is. Legalább addig, amíg a jury erre a rehabilitációra nem csáfol.

Jean Preux.

IRODALOM.

Bessenyei.

— szept. 27.

Állítsatok neki holnap emléktáblát Berczelen, a sirja mégis jeltelen és elhagyatott marad, a nemzet elfelejtette, a muzeumban halomszámra hevernek kiadatlan kéziratái, csak a szerencsétlen gimnázisták tanulják őt félszeg irodalomtörténetekből. Pedig a legnagyobbak egyike volt, Vörösmartyig talán a legnagyobb. Nem az írásaiban, melyek sokszor fárasztóak, néha érthetetlenek, hanem az életében, mely csodálatos, páratlan és tragikus volt, s tele ötlettel, szerelemmel, filozófiával és szerencsétlenséggel, akár a gascogne-i mesés lovag élete.

Ő a magyar Cyrano.

Minő romantikus dráma ! A félig-paraszt, félig-nemes fiu felkerül Bécsbe. A monarchia ekkor éli legfényesebb napjait. Az osztrák sas diadalmasan és büszkén repes Európa fölött. Az öregedő királyné, örök mosolylyal arcán, egyébbel sem foglalkozik, mint házasságokkal. A gyermekeit, a rokonait, az alattvalóit . . . mindenkit megházasít. Ha kell, előbb katolizálja őket. Az udvari élet éjjel-nappal zeng, az érsekek, a grófok, a vicomte-ok pártalan kosztümjei töltik meg a fehér-arany termeket, ezer parfüm és ezer bók szédületében, a fojtott, francia beszélgetések halk zenéje közepett ott áll Bessenyei György, a magyar testőr. Szolgálatot teljesít. Egy szót sem tud francziául. Gyöngyösit és Zrinyit ismeri, s itt Voltaireből cizitálnak . . . Egy év mulva azonban már megérti a társalgást. Két év mulva a herczegnők szívesen állanak szóba vele. Három év mulva a princesse de Parme-t elkiséri tavasszal az ibolyák hazájába. Ő a legszebb, a legdaliásabb férfi. A királynő kedvence, sudár, magas, büszke magyar ur, csupa temperamentum és csupa műveltség, a szeretője egy bárónő . . . és esténként, otthon, a testőrkaszárnya szobájában magyar drámát ír. Milyen bolond társaság él ebben a kaszárnnyában ! Az egyik alkímista és műfordító. A másik a hadsereg leg-elegánsabb katonája és verseket ír. A harmadik generális és főispán és elhagyott magyar csárdákat énekel meg. Ezt együtt a hivatalos irodalomtörténet úgy hívja : ezerhétszázhetvenkettő.

És azután : a katasztrófa.

A betegség ; a protestáns főurak intrikái ; az állás nélküli, fáradt író ; a katolizálás és a kegydíj ; Terézia halála és az új uralkodó, a rettenetes és magasztos József császár, aki visszavonja a kegydíjat ; és hazaküldi Bessenyei Györgyöt.

Haza. Biharmegyébe. Pusztá-Kovácsiba.

Pusztá-Kovácsin még nincsen jó országot. A levelek három hónapig utaznak oda ; és az emberek három évszázadnyira vannak Béctől, a Burgtól, második Józseftől . . . a francia forradalomtól. Mert Párisban már ég az utca és remegnek a trónok. A bihari remete esténként néz-néz a kertjéből kifelé, nyugatra, s lelke, melyet Voltaire és az enciklopedisták izgattak forradalmivá, ott repdes nyugtalanul a szántóföldek és a rongyos falvak között és őrzi a távoli zivatar. Arra, Nagyvárad felé, arra, csak messzebb, sokkal messzebb, arra van Páris. És Cyrano végül

meghal az őszi kertben, értelmetlen parasztkok és indolens táblabírák között. Mon panache! ez a francia lovag utolsó szava. Ma littérature! ez lehetett a magyaré. Az irodalom, a drága, egyetlen irodalom, könyvek, versek, kritikák, akadémia és tudósok. Ekkor 1781 volt és Magyarország kifosztva és eszméletlenül szenvedett Ferencz császár jogara alatt. Kölcsey huszonegy éves volt, Kisfaludy Károly katonáskodott, Berzsenyi egy szerencsétlen házasság jármában szenvedett és Kazinczy a jussáért pörlekedett kétségbeesve. Csokonai rég halott volt; csak Himfy szerelmei zengtek egy évtizede az országon keresztül és Katona József hordozta kolosszális terveit egy pesti ripacs-társaság rongyos diszletei között. Ily időben halt meg Pusztá-Kovácsin a hajdani hős, eltemetve álmaikat és szerelmeit a fázós bihari alkonyatban, nagyszerű hercegnők és esterházai vigaságok rózsaszín emlékeivel bibelődve utolsó percéig. A filozófia türelmes istenasszonya mellette maradt haláláig. Egynéhány paraszt állotta csak körül koporsóját, elhantolták egy almafa alá és néhány hónap múlva már Pesten is értesültek elhunytáról. A *Hazai és külföldi tudósítások* megsiratták.

*

Mi, akik Beaudelairet és Francet olvassuk, mi tudjuk csak megérteni őt, ki Voltairétől és Destouchestól tanult. És ezért ő az első modern magyar író. A táblabíró-irodalom az ő korszakában dühöngött leginkább, Dugonics páratlan sikereket aratott, de ő szilárdan és hajthatatlanul nézett nyugat felé, izlést, stílust, ritmust várt Párisból és azért szerette meg annyira hazáját, mert látta, mennyire nyomorult és visszamaradt az. A sors keserű játékot játszott vele. Bécsi drága perceiben is elhagyatott és szerencsétlen hazájára gondolt s a költők gonosz gondviselése huszonhat évre odadobta őt Magyarország egy kietlen sivatagába, hogy ott tovább elmélkedhessen kedvencz témájáról. Ó, mennyire bánthatta őt minden műveletlenség, mennyire sérthette fülét a Pontyi-féle nemesi gög . . . és ott kellett bevégeznie életét közöttük, le kellett járnia a megyegyűlésre, hallgatnia a szónoklatokat, felírni és tiltakozni Bécs ellen, Bécs ellen! Bécs volt számára a fény, a boldogság és a kultúra, az ifjuság és a szerelem felejthetetlen tavasza . . . Bécs, a magyaroknak: zsarnok, gonosz, rosszakaró Bécs. A világból, ki Tassót magyarázta egykor fiatal princesseknek, táblabíró lett, megyei politikus és látnia kellett, hogy a dicső Franciaország hadserege ellen Győrnél hogy gyülekeznek a magyar nemesek ócska fringiókkal.

*

Ne nézzük írásait: jóakaró darabjait, fontoskodó regényét, sok lelkes pamfletjét; hanem nézzük őt és életét. És lássuk meg abban a modern magyar tragédiát: világosságért lihegni nyugat felé és elhervadni egy pusztaságban. Bessenyei György sem úgy szerette hazáját, ahogy kortársai, föltétlenül, lehunyt szemekkel, féltékenyen és konzervatívan, hanem szatírával, összehasonlítással, rombolva és mélységes fájdalommal. És ilyen a mai idők igazi hazaszeretete is. Mert ő a szűk testőrszobában, bohó társaival, egy új és szebb Magyarországról álmodozott; s ha már mindenki nyugovóra tért körülötte, ő tovább virrasztott mécsesénél, Calepinus szótáránál, egy csomó francia könyvvel, a kabátján a pármái hercegnő édes ibolya-illatával, s az alvó és szerencsétlen magyar falvakra gondolt, melyek messze, alétlan és fáradtan pihentek az éjszakában.

Szabo!csi Lajos.

Ausztria és Magyarország vagyona. (Dr. Fellner Frigyes könyve.) A nemzeti vagyon fölmérése a gazdaságstatisztika leg-súlyosabb problémája s Fellner Frigyes valóban óriási munkát tűzött maga elé, mikor Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonának párhuzamos becslésére vállalkozott. A munka eredményét most dobta ki a prér, — egy vaskos füzet, tele numerusokkal, szám-hidakkal, statisztikai oszlopokkal, amelyek a mai Ausztria-Magyarország egész gerendázatát a vállukon hordják. Fellner Frigyes, aki különben legjelentékenyebb gazdaságpolitikusaink közé tartozik s a nemzeti vagyon megállapítása problémájának fáradhatatlan kutatója, nem esik a statisztikusok gyakori hibájába, nem *Tabellenfabrikant*, akinek valódi mondanivalója a számok szürkületébe vész, vagy egyelőtte lebegő tendenzia után mintázza a számmasszákat. Egészen objektív . . . tudós, nemcsak a koncepcziója, hanem a módszere szerint is s a közgazdasági *Aufbau*-on túl, anélkül hogy akarta volna, az osztrák-magyar államkapcsolat közjogi lehetőségeit is kivetíti. A nemzeti vagyonokat, a földbirtok, a bányák, épületek, közlekedési eszközök, ingóságok és követelések és tartozások értékének számszerű megállapításával puhatolta ki, s az eredmény megbízhatóságát az örökösödési adatokkal ellenőrzi. A könyv adatai gazdagok, csoportosításai eredetiek, megállapításai becsesek, megírása üde és lucidus és sokáig nélkülözhetetlen lesz mindenkinek, aki — elméletileg, vagy gyakorlatilag — a nemzeti vagyon kérdésével foglalkozik.

Jörru története. (Antal Sándor novelláskönyve.) Távoli, hideg országot járt ez az író és az észak hűvösségét, friss, erős,

ÉLKÁN GYULA

szücs,
szörmenagyáruháza

Művészies
divatlap
bérmentve

Budapest,
♦ **kizárólag**
♦ **Károly-**
♦ **körút 19**

tiszta levegőjét hozta magával írásaiban. *Antal* Sándor, a Svéd-crszágából nemrég hazatért magyar lelkének átalakulásáról, értékeinek megnövekedéséről számol be ez a novelláskönyv, amely nemcsak különlegességével kelti fel érdeklődésünket, de elsősorban azokkal a kiforrott, nemes művészi értékekkel, amelyeket már regényében — *A trondjemi herczeg kíséretében* — megbecsültünk és megszerettünk. Egy meleg, szinte forrón lírikus temperamentum a tél országában, hallgató emberek között járva a valóságot jégvirágokba álmodja és tartózkodó hűvösséggel meséli el álmait. Vagy nem is álmok ezek, maga a valóság, a messzi, előttünk kevésbé ismert valóság, ami száz és száz mérföld távolságban szinte testtelenné válva jelenik meg előttünk. És hogy nemcsak mint exotikum kelti fel érdeklődésünket, hanem valami láthatatlan bensőbb kapcsolatot is érzünk vele, ez *Antal* Sándornak legnagyobb érdeme. Finom, elegáns művész és szugesztív író. Kész, kiforrott tehetség, új a hangja és a mondanivalója. A hideg északot szereti és a fehér márványt. A szobrait nem ismerjük, de a könyvei kemény és fölényes poétáról tanuskodnak.

Kár a tavaszért... (*Szász* Menyhért kis regénye nagy szerelemről.) Így írja maga a szerző, kis regény, egészen kicsi, olyan piczike, hogy már nem is regény. De hát mégis, adva van tíz nyomtatott iv, egy író, akit Nagy Péternek hívnak, továbbá *Ekker* Mária s több szöke nő, kisvárosi szerelem, pesti bankfiók, válogatott jelzők és minden, és mégis... illetve mégse. Nem, mégse regény, csak erőtlén, kínos és kényeseredett akarás, megérzés, meglátás, vagy amit parancsolnak. Mindaz, ami kellemetlen, csinált és alig pár év alatt kroki-értékké vált a modern magyar literatúrában, itt summázva van. Minden második sorban gombostűre tűzve mozgolódik egy furcsa stilbogár, vészes komolysággal rezegtetve csápjait, amely komolyságnál csak a szerző ravaszsága nagyobb, aki azt mondja, hogy Nagy Péter ennek a regénynek a hőse. Hehe, tudjuk, Nagy Péter, az író, na igen. Ugyan kérem, kár a tavaszért, amit ilyen kis regényekkel való bibelődéssel töltenek némely urak. Maradjanak csak a nagy szerelemnél, az sokkal könnyebb a legkisebb regénynél is. Azt azután senki nem is nehezményezi majd. De a regényt, a kis regényt, még a legkisebbet is hagyják békében azok az *Azrák*, akik ha meghalnak sem tudnak írni. Kár a tavaszért és még nagyobb kár azért az elnézésért, amelylyel a magyar kritika esztendőik óta minden kibuvó zöldségnek kegyesen megbocsájt csak azért, mert a tavaszra hivatkozik. Őszi számadásra, ha majd a gyümölcsöt keresik, ugyan mennyi nyoma marad ennek a nagy burjánzásnak?

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Medgyaszay Vilma kabaréja f. hó 29-én mutatja be új, októberi műsorát, melynek keretében bemutatás a kerül *Gábor* Andor »Kivándorlók« című dalciklusa, melynek zenéjét *Kálmán* Imre írta, ki a darabot betanította és a pre niéren kísérni is fogja. Továbbá *Gábor* és *Szirmai* operettje: *Nijinsky* nőszül, *Kőváry* »Asta Nielsen« és »Rokoko« jelenete *Nádor* Mihály zenéjével, néhány politikai tréfa, egy *Karinthy*-darab, egy új *Pufi*-jelenet stb. *Medgyaszay* Vilma és az összes tagok új magánszámokat adnak elő s e műsor keretében lép fel először *Hadrik* Anna. Vasárnap délután fehér kabaré a szeptemberi műsor utolsó bemutatásával.

A hűvös, szeles időjárás befolyása ellen legjobban védi az arcbőrt a *Kriegner*-féle Akáczia-krém, mely azonkívül szep-lőt, májfoltot, pattanást pár napi használat után eltávolít. Nem titok már ez a hölgyek előtt és ezért alig van toillet-asztal, melyről a *Kriegner*-féle széjpilószerek hiányoznának.

Hátgerinczét, idegeit óvja, környezetének idegeit kiművi, ha az új »Berson« gummisarkon jár. Vásárlásnál kérje kifejezetten az új »Berson« gummisarkot, amely aranydobozba van csomagolva.

A mittweidai technikumot, melyben elektro- és gépészmérnökök, valamint technikusok és művezetők képeztetnek ki állami felügyelet alatt, évenként 2—3000 növendék látogatja. Az elektrotechnikai, valamint a gépépítési oktatás az utóbbi években jelentősen ki lett terjesztve és dusan felszerelt szertárak, laboratóriumok (elektro- és gépészmérnökök számára), műhelyek, valamint géptelemek stb. által hathatósan lesz támogatva. A téli félév (tanszak) 1913. október 14-én kezdődik. A szeptember 29-én kezdődő ingyenes előtanfolyamokra a felvételek már szeptember közepén hétköznapokon eszközöltetnek. Részletes programot és értesítőt a »Technikum Mittweida« (Szász királyság) titkársága kívánatra költségmentesen küld. Az intézettel kapcsolatos 3000 négyszög méter területet elfoglaló tanuló gyári műhelyekben önkéntes gyakorlatok gyakorlati kiképzés céljából felvételt nyerhetnek. A technikum, valamint a vele kapcsolatos precíziós műhely az összes kiállításokon, amelyeken résztvett, kiváló kitüntetésben részesült. Plaueni iparkiallítás: Plauen város kiállítási érme »kiváló eredményekért«. Lipesi iparkiallítás: királyi állam-érem »a technikai oktatásügy terén kifejtett kiváló eredményekért«. Lüttichi világkiállítás: »Prix d'honneur«. Zwickaui iparkiallítás: arany-érem kiváló eredményekért.

Feltűnő haladást mutat az utóbbi időben a cipőszakma, ugyannyira hogy igazán bámulatba ejti az embert, ha megtekinti *Zsuffa* utóda, *Füredi* Ádám Egyetem-utca 3. szám alatti cipőüzletének kirakatait, hogy milyen elsőrendű, messés kivitelű cipők vannak kiállításra. Bámulatos olcsó, 16:50 és 20:50 korona egységes szabott árak mellett.

EGO szénsavas Borax
 üdít, szepít, fiatalít.
 1 levél: 30 fillér. 1 doboz 1 korona.
 Pattanást, mitesszert, bőrvörösseget elmulaszt. Barsónysima, rózsás, üde, bájos arczzint ad.
 EGO pipere boraxszappan... K 1.—
 EGO pipere boraxcrém... K 1.50
 Forgalmaz: **KISS LASZLO** drogéria Budapest, Baross-utca 81.

CZIPŐK

Elsőrangú angol varret: férfiak és nők. Egységárak: K 16.50, 20.50.
Zsuffa utóda **FÜREDI ÁDÁM** Budapest IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)
 Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Telefon 94-07.